BUNJEVAČKE novine

Informativno - političko glasilo

Subotica, septembar 2007. • Godina III • Broj 27 *Cina: 50 dinara*

ISSN 1451-2505

Bunjevački Nacionalni Savet

Национални савет буњевачке националне мањине
Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine
National Council of the Bunjevac Ethnic Minority

Slušajte radio emisije na bunjevačkom jeziku - „Bunjevačka rič”

Radio Novi Sad - 100 Mhz
vrime emitovanja: petak 22.00 - 22.30 sati

Subotica
Prvi program Radio 103
vrime emitovanja: nediljom od 17.30 - 18.30 sati

Radio Sombor
90,9 MHZ
vrime emitovanja: nedilja od 13.30 - 14.00 sati

Gledajte bunjevačku emisiju „SPEKTAR”

Televizija Novi Sad - II program
vrime emitovanja: svake druge nedilje od 16.30 - 17.00 sati

Positite naše internet strane
www.bunjevci.org.yu

OSNIVANJE I FUNKCIONISANJE
NIU "BUNJEVAČKOG INFORMATIVNOG CENTRA"
POMOGLI

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE
AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINE

BUNJEVAČKE
Informativno - političko glasilo
Subotica, avgust 2005. • Godina I • Broj 2
novine
Cina: 50 dinara

Informativno-političko glasilo bunjevačke nacionalne manjine

Godina III Broj 27
Septembar 2007. godine
Cina 50 dinara
Izlazi poslidnjeg petka u misecu

Izdavač:
NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR" - Subotica

Osnivač izdavača:
NACIONALNI SAVET BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

Direktor NIU B.I.C. i glavni i odgovorni urednik:
mr Suzana Kujundžić - Ostojić
Savit novina:
Mijo Mandić (mlađi)
Nevenka Bašić Palković
Mirjana Savanov

Tehnički urednik:
Ivan Stantić

Stalni saradnici:
Tihomir Kujundžić Matković
Nevenka Bašić Palković
Ana Vojnić Kortmiš
Livia Tričko Stantić
Desa Kujundžić
Joso Poljaković
dr Andrija Peić
Marija Horvat
Nikola Sedlak
Milorad Blažić
Dragan Tovarišić

Adresa:
Trg cara Jovana Nenada 15/1
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 523-505
e-mail: bic@tippnet.co.yu
Tekući račun: 160-143270-73

Štampa:
Alfa-Graf Novi Sad

Distribucija:
„Štampa sistem" - Beograd
„North press" - Subotica
„Celtis" - Sombor
„Futura plus" - Beograd

Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine:
Kancelarija u Subotici:
Trg Cara Jovana Nenada 15/5
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 554-881
e-mail: bns.scg@EUnet.yu
bns.scg@panonn.net
Regionalna kancelarija u Somboru:
Staparski put br. 10
25000 Sombor
Telefon/fax: 025 28-939

Rič urednika

Poštivana čeljadi,

Po dicama se najbolje vidi kako vrime brzo leti. Eto, i naše novine, čini se da izlaze od nedavno a prošle su već dvi godine od prvog broja. Drugi rođendan proslavili smo zajedno s glasilom „Rič" koji izdaje Bunjevačka matica, a čija se godišnjica obilužava u isto vrime.

Bila je to prilika da se osvrnemo na protekle dvi godine, al i na planove kako bi nam Novine bile još bolje. Rođendan je proslavljen kako i dolikuje, nuz čestitke, tamburašku pismu, svirku i torte. Skupu se obratila Đurđica Skenderović, pridsidnica Izvršnog odbora Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine a gospodin Geza Kučera, gradonačelnik u pozdravnoj riči istako je značaj nigovanja bunjevačke tradicije.

Zafaljivamo se na svečanom telegramima koji su nam poslali gospodin Vladimir Spremo i dr Mladen Bukinac i svima vama, našim čitaocima i pritplatnicima koji nam, čitajuć naše Novine, ukazivate povirenje.

Budi Bunjevac – čitaj Bunjevačke novine!

Str. 4-5: Šta smeta Bunjevcima
Str. 6: Učenici i roditelji biraje
Str. 7: Istorijski događaj za Bunjevce
Str. 8: „Bunjevačke novine" i „Rič" proslavile rođendan
Str. 10-11: Zašto triba divanit i učit bunjevački

Ako i vi želite da vam poštaš svakog prvog u misecu donese „Bunjevačke novine" pritplatite se na nji

PRITPLATA

do kraja 2007. godine: 105 dinara

Platit možete na naš tekući račun:

BANKA INTESA na broj: 160-143270-73 sa naznakom za pritplatu. Posli uplate nazovite nas, kako bi upisali vašu kućnu adresu: 024 523-505

CIP - Каталогизација у публикацији Библиотека Матице српске, Нови Сад

659.3(=862)

BUNJEVAČKE *novine*: informativno - političko glasilo / v.d. glavnog i odgovornog urednika Suzana Kujundžić - Ostojić. - 1998-2004; God. 1. br. 1 (2005) - . - Subotica: NIU Bunjevački informativni centar, 1998-2004; 2005 - . - Ilustr.; 30 cm Mesečno

ISSN 1451-2505

COBISS.SR-ID 133482759

Na naslovnoj strani:
I bunjevačka zastava na Gradskoj kući
autor: Marija Horvat

SA OKRUGLOG STOLA O MEĐUNACIONALNOJ TOLERANCIJI U SUBOTICI

ŠTA SMETA BUNJEVCIMA

• Bunjevci se osićaju diskriminisani u Subotici u svim oblastima života, i u pogledu svog identiteta, i u oblasti kulture, udruživanja, veroispovisti, informisanja, službene upotribe jezika i učešća u javnom životu

Poslidnjeg dana septembra u Subotici je održan okrugli sto pod nazivom „**Međunacionalna tolerancija u Subotici, juče, danas, sutra"** u organizaciji Agencije (Centra) za lokalne demokratije. Kako je u ime organizatora **Stanka Parać-Damjanović** kazala, ovaj okrugli sto triba da bude doprinos uspostavljanju kontinuiranog dijaloga i saradnje izmed institucija lokalne samouprave, organizacija nacionalni zajednica i civilnog sektora. Zaključci i pripopruke okruglog stola uveliko će opridiliti sadržaj projektni aktivnosti koje obuhvataju program obuke naminjene organizacijama civilnog sektora i mesnim zajednicama u opštini za primenu evropski standarda zaštite prava, ljudskih i manjinski prava, demokratskog učešća građana u lokalnoj samoupravi, al i razmine iskustava dobre prakse.

Prvi med uvodničarima bio je **dr Tamaš Korhec**, pokrajinski sekretar za upravu, propise i nacionalne manjine, koji je divanio o međunacionalnoj toleranciji u propisima i praksi. Izmed ostalog, divanio je o projektu multikulturalnosti i tolerancije, koji je Izvršno veće Vojvodine prihvatilo 2005. godine. On je izveden sa velikim brojom nevladini organizacija, škula, ustanova lokalni samouprava, sportski saveza, a koordinator i finansijer je bila Pokrajina. Govoreći o projektu „Živeti zajedno", čiji je drugi ciklus sad završen, naveo je impresivne rezultate multimedijalne izložbe Muzeja Vojvodine i Gradskog muzeja Subotice, koju je vidilo još pet drugi gradova.

– Na naslovnoj strani kataloga za tu izložbu su likovi srpskog kralja Dragutina iz Nemanjićeve dinastije i njegove supruge mađarske princeze Katalin. Time smo hteli da pokažemo koliko je dalek i bogat suživot Mađara i Srba na ovim srednjoevropskim i balkanskim prostorima. I cela izložba ukazuje na veze između mađarskog i srpskog naroda na prostorima na kojima živimo, a te veze su daleke najmanje pet vekova. Sve to u velikoj meri nedostaje u istorijskim udžbenicima. Izložbu je posetilo preko sto hiljada ljudi u Vojvodini, najveći broj u istoriji oba muzeja. Ovaj projekat se nastavlja: pripremamo izložbu srpsko-nemačkih odnosa u Vojvodini za 2008. godinu, gde će biti prikazane istorijske veze između Nemaca i Srba a mnogi momenti tih veza su nepoznati najvećem broju ljudi.

Zatim je pomenuo i drugi projekat „Kup tolerancije", sportsku mini olimpijadu za osnovce i sridnjoškulce, di su se dica različiti nacionalnosti družila i pokazala zavidan ferplej. Treći projekat je TV kviz „Koliko se poznajemo". Ekipe 64 sridnje škule se takmiče iz znanja o različtim nacionalnim zajednicama u Vojvodini. Ekipe su pokazale široko interesovanje. Lansiran je i novi pro-

Dr Tamaš Korhec, Stanka Parać-Damjanović, Saša Vučinić i mr Aleksandra Vujić

jekat „Etno dan", dan kada se u škulama prezentuje kultura, gastronomija, književnost, istorija naroda sa kojim zajedno živiš.

Sve što se na ovom skupu čulo, manje-više je već poznato. U poređenju sa njima, podaci koje je potom iznela **Aleksandra Vujić**, iz Vojvođanskog centra za ljudska prava, kroz izvištaj „Subotica kroz prizmu Alternativnog izveštaja o ispunjavanju evropskih standarda zaštite manjinskih prava", za Savet Evrope, bili su nešto novo i vrlo konkretno.

Rič je o izveštaju Srbije o primeni Okvirne konvencije o zaštiti nacionalni manjina, koja je u Srbiji ratifikovana 2001. godine. Ovo je drugi izveštaj koji Savetu Evrope triba da se pošalje do kraja septembra. Ovaj Centar je ko i prilikom prvog izvištavanja podno takozvani Alternativni izveštaj, il izveštaj iz senke. U ovom izveštaju posmatrano je 12 nacionalnih zajednica u Vojvodini.

– Moja tema u izveštaju je Subotica, grad koji se najčešće pominjao u vojvođanskom izveštaju. Pomenut je 50-60 puta, i to od 6 nacionalnih manjina, Mađara, Bunjevaca, Hrvata, Roma, Nemaca i Slovenaca – govori Aleksandra Vujić. **– Subotica je pominjana u 16 od 18 članova Konvencije, a najbrojnije su informacije koje ukazuju na diskriminaciju. Zatim slede informativi tekstovi, a najmanje su zastupljeni afirmativni tekstovi.**

U sačinjavanju izveštaja je učestvovalo Hrvatsko prosvjetno društvo „Matija Gubec", Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo „Tomislav", Edukativni centar Roma, nacionalni saviti bunjevačke, mađarske, romske nacionalne manjine.

– Mađari diskriminaciju i Suboticu vezuju u dve oblasti, u pogledu nedovoljnog sprovođenja afirmativnih akcija od strane države i u vezi sa visokim obrazovanjem. Informativno se izjašnjavaju o srednjem obrazovanju i o zastupljenosti Mađara po opštinama, dok afirmativnih tekstosva nema. Bunjevci se u Subotici osećaju diskriminisani u svim oblastima života, i u pogledu svog identiteta, i u oblasti kulture, udruživanja, veroispovesti, informisanja, službene upotrebe jezika, zastupljenosti u javnom životu. Informativno Bunjevci pišu samo o svojoj prošlosti, što znači da svoj identitet vezuju za ono što je nekada bilo, kada su zaista bili priznati. Afirmativnih tekstova nema. Hrvati takođe pominju diskriminaciju, kao i Bunjevci, ali za razliku od njih ovi najviše diskriminaciju osećaju kao uperenost protiv nacionalne zajednice zbog toga što su Hrvati.

Vojvođanski centar za ljudska prava diskriminaciju pominje u procesu privatizacije medija u Subotici, u vođenju sudskih postupaka na jezicima nacionalni manjina koji je sve manje i izdavanju dvojezični obrazaca di ima nepravilnosti. Informativno piše o istorijatu Bunjevaca, zatim kad ilustruje situaciju oko priseljenja „Mađarsoa", afirmativno piše kad nabraja osnovne, sridnje i visoke škule i kad govori o ispisivanju dvojezični tabli.

U paragrafu o pravima svakog pripadnika manjine da izražava slobodno svoj identitet i da pri tome neće doći u nepovoljan položaj, najkritičniji su bili Bunjevci koji navode pritisak od strane Hrvata, i smatraju da generalano nisu prihvaćeni u gradu, zatim imaju kritiku u pogledu popisa i popisni komisija, zbog koji misle da je bilo niz nepravilnosti.

U članu u kom se država obavezuje da će primenit odgovarajuće mire za unapređenje u svim oblastima života, socio-ekonomskim, kulturno-političkim, i u efektivnu ravnopravnost među građanima, kritikuju Mađari. Oni kritikuju državu, sadašnju adminstrativnu podilu na okruge i smatraju da Severnobanatski okrug, čije je sidište u Kikindi, triba da bude rekonstruisan i pridodat Severnobačkom okrugu, jel se Senta, Ada i Kanjiža i fizički nalaze u Bačkoj, zbog čega je otežano i ostvarivanje prava službene upotribe mađarskog jezika. Suboticu pominju ko kulturno politički centar Mađara.

U paragrafu koji se odnosi na kulturu ponovo kritikuju Bunjevci, koji smatraje da u Subotici nijednoj bunjevačkoj instituciji nisu obezbeđeni uslovi za rad, za razliku od drugi nacionalnih manjina, i da su ograničena sridstva koja se dobijaju iz fondova. Informativno pišu kada pominju časopise, kalendare koji su izlazili u 19. viku.

Hrvati kritikuju osnovnu škulu u Aleksandrovu, di su u većini pripadnici hrvatske manjine, a nosi naziv „Sveti Sava". Zbog toga, iz straha, veći broj roditelja upućiva svoju dicu na građansko a ne na vironauku.

Bunjevci kritikuju i u paragrafu koji se odnosi na službenu upotribu jezika. Iako Hrvati, ko ni Bunjevci ne ispunjavaju cenzus od 15 posto da bi njev jezik ušo u službenu upotribu u Subotici (12% Hrvati i 11,6% Bunjevci), Hrvati su to pravo dobili, a Bunjevci nisu. To pripisuju političkoj koaliciji koja je trenutno na vlasti u Subotici. Hrvati afirmativno govore o ovom jel je njev jezik proglašen ko službeni u opštini, za razliku od Pokrajine, di to ne mož da se ostvari zbog oklivanja Skupštine Srbije da da saglasnost.

Na kraju je Aleksandra Vujić izrazila nadu da će ovo javno iznošenje izvištaja pomoć jednom boljem suživotu i privazilaženju problema za koje se misli da i ne postoje.

U tom cilju Subotica je osnovala instituciju građanskog branioca, ombudsmana, a vezano za dobru praksu naveo je oblast obrazovanja, dečje zaštite, sporta...

Saša Vučinić, pridsidnik Skupštine Subotica, govorio je o radu Saveta za međunacionalne odnose, koji se, kako je rekao, sastao samo dva puta i još uvik traži prava pitanja kojima će se bavit. Bilo je probelma kod sačinjavanja savita, al je na kraju postignut dogovor da ga čini 9 članova, 4 pripadnika mađarske, 2 srpske, po jedan hrvatske, bunjevačke i crnogorske nacionalne zajednice.

– Bilo je postavljeno pitanje da li je to savet koji će se baviti pitanjima međunacionalnih odnosa, ili savet koji će pratiti stepen osvarivanja prava manjina. Onda je bilo pitanje da li u ovom savetu treba da budu i predstavnici većinskog naroda. Jasno je bilo da zakonodavac nije imao primer jedne ovakve opštine gde smo svi manjine, i da je bilo prirodno da treba zaštiti i većinski narod koji je u našem gradu u relativnoj manjini. Savet bi trebalo da uspostavi saradnju sa nacionalnim savetima, sa nevladinim sektorom i sa običnim građanima, gde bi videli do koje mere atmosfera koja se kreira plod političkih interesa a koliko je ona utemeljena među običnim građanima – reko je Saša Vučinić.

U izvištaju je napomenio i primer izgradnje prve džamije u Subotici, koja je medijski slabo propraćena, i činjenicu da je Skupština opštine iz budžeta izdvojila određena sridstva. Zatim je pomenio i primer uređenja trga isprid Reformatorske crkve u Ulici Braće Radića, ko i renoviranje njihove biskupije, u čemu takođe učestvuju opštinska sridstva.

Izmed ostalog, Vučinić je kostatovo da nisu sve nacionalne zajednice bile ravnopravne u ostvarivanju svoji interesa i prava. Mađarska manjina jeste u privilegovanoj poziciji jel je dugi niz godina radila organizovano. **– Da ne spominjem hrvatsko-bunjevački odnos koji je specifičan: ovih dana bunjevački govor ulazi u škole, a u Gimnaziji počinje da radi prvi razred na hrvatskom jeziku. Odnosi nisu nivelisani, jer istorijske okolnosti nisu bile jednake za ostvarivanje njihovih prava. Na tom polju treba da se radi –** dodao je Vučinić.

Nikola Babić, pridsidnik Nacionalnog saveta bunjevačke nacionalne manjine, osvrnio se na izveštaj Aleksandre Vujić.

– Kaže se kako Bunjevci stalno nešto traže, stalno se žale da nešto nemaju što drugi imaju, da su stalno nezadovoljni. To nije tako. U tom izveštaju mi ne možemo drugo kazati nego što smo kazali. Iako smo priznata nacionalna manjina, mi to još u praksi ne ostvarujemo. Voleo bih da mi moje kolege iz drugih nacionalnih saveta, koji nisu tu, kažu, Nikola nisi bio u pravu kada si jedan takav izveštaj napisao. Međutim, to je činjenica koja stoji. Nama je bilo jako neprijatno kada smo organizovali neke za nas izuzetno značajne skupove kao što su nacionalni praznici ili naučni skup o Bunjevcima, a da predsednik Kučera, kog smo pozivali, nije ni odgovorio da li će doći ili ne. Došao je Saša Vučinić. Ne želino od toga da pravimo problem. Evo dobio sam poziv od Opštine da će na Dan grada biti podignuta po prvi put i bunjevačka zastava, pa ćemo moći da ispravimo tu činjenicu u izveštaju za Savet Evrope.

– Stalno se govori da držva deli Bunjevce i Hrvate, da ih je Milošević podelio itd. Postoji nešto što je evidentno, a to je isotrijsko nasleđe koje govori o tome ko smo i šta smo. I najsvežiji primer je bunjevački govor. Mi smo jedina nacionalna zajednica koja do sada nije mogla da ponudi svojoj deci da uče svoj maternji jezik u škulama. U komisji za osnove škole pri republičkoj vladi sedi čovek koji se predstavlja kao bunjevački Hrvat, koji na pitanja drugih članova koji ne poznaju situaciju, kaže da je on Bunjevac i da zastupa interese Bunjevaca. Zatim, on kaže da njima ne treba učenje bunjevačkog jezika u školama, jer je on deo hrvatskog jezika. A onda pridsidnik Prosvetnog nacionalnog saveta Srbin iz Niša pita, pa kako može da bude Bunjevac a da ne želi svom narodu ponuditi učenje bunjevačkog jezika?! To je jedna okolnost u kojoj se naša zajednica nalazi. Mi pokušavamo da ne pravimo famu od toga, nego da strpljivo radimo sa institucijama države, ne zaobilazeći našu opštinsku Skupštinu. Dao Bog da budem pozvan u Skupštinu i da tamo počnemo sasvim drugačije da razgovaramo. Ali, sklop koalicionih odnosa je takav da se zazire od toga. Zato sam rekao da je bitno kojim jezikom govori politička elita u Subotici. Mi smo za saradnju u okviru zakonske regulative.

Mr Suzana Kujundžić Ostojić, direktor Bunjevačkog informativnog centra i glavni i odgovorni urednik „Bunjevački novina", uputila je Saši Vučiniću nikoliko pitanja:

– Kažete, gradi se džamija, a možete li mi reći kada će početi da se gradi Bunjevački kulturni centar, jer ga jedino Bunjevci u Subotici nemaju? Na ovo pitanje Vučinić nije imao odgovor. **– Trebalo bi konsultovati vaš savet da kažete koje su te institucije koje grad treba budžetski da pomaže** – rekao je Saša Vučinić, napominjuć da je Opština svojim sridstvima finansirala nike radove na obnovi zgrade Bunjevačke matice. **– Ostaje da sa Savetom vidimo šta je to što je perspektiva i vaši interesi.**

– Rekli ste da Bunjevaca u Subotici ima 10,5%. Možete li nam reći u procentima koliko se novca iz dela Opštinskog budžeta namenjenog kulturi izdvaja za Bunjevce? – pitala je Kujundžić – Ostojić, nažalost ni na ovo pitanje gospodin Vučinić nije znao odgovor.

– Ukoliko Bunjevci budu dobili podršku i sredstva za gradnju Bunjevačkog kulturnog centra od Republike i Pokrajine, hoće li i Grad učesvovati u tome? Gospodin Vučinić je potvrdio učešće Subotice u takom eventualnom projektu, ističuć ponovo svojevremenu spremnost grada za doniranje obnavljanja Bunjevačke matice.

V. M.

Kad je rič o paragrafu koji govori o viroispovesti, Bunjevci pominju slučaj u Tavankutu kad svećenik nije dilio paketiće bunjevačkoj dici, nego samo hrvatskoj.

U paragrafu koji se tiče efikasnosti učešća manjina u javnom životu, kritički su bili opet Bunjevci. Oni smatraju da su samo deklarativno priznati, da se negira njev nacionalni identitet, i ko primer navode da nijedan pridstavnik lokalne samouprave nije došo učestvovat na proslavi njevog nacionalnog praznika.

Pridsidnik Opštine **Geza Kučera** je govorio o tome šta Opština čini da se tolerancija sprovodi u svakodnevnom životu. Između ostalog je reko da suživot 148 .000 stanovnika, pripadnika 22 naroda i etničkih zajednica (Mađari 38,47 posto, Srbi 24,14, Hrvati 11,24, Bunjevci 10,95...) ne bi bio moguć ukoliko se ne bi poštivali međunarodni standardi, ko što su Deklaracija o ljudskim pravima, Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina, Evropska povelja o regionalnim i manjinskim zajednicama, Savezni zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalni manjina. On je rekao da je Skupština opštine 2005. godine donela odluku o delokrugu, sastavu i načinu rada Saveta za međunacionalne odnose, koji razmatra i pitanja ostvarivanja, unapređivanja i zaštite te ravnopravnosti, u skladu sa zakonom.

POVODOM UVOĐENJA IZBORNOG PREDMETA BUNJEVAČKI GOVOR U ŠKULE ODRŽANA KONFERENCIJA ZA ŠTAMPU

UČENICI I RODITELJI BIRAJE

• Povodom uvođenja izbornog predmeta bunjevački govor u škule, održana je konferencija za štampu 4. septembra, di su divanili Nikola Babić, pridsidnik Nacionalnog savita, Đurđica Skenderović, pridsidnica Izvršnog odbora i Mirjana Savanov, pridsidnica Odbora za obrazovanje

Zadovoljni odlukom Nacionalnog prosvetnog saveta: Đurđica Skenderović, Nikola Babić i Mirjana Savanov

Nacionalni prosvetni savet Srbije je 29. avgusta dono odluku da se predmet Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture uvede ko izbroni predmet u niže razrede osnovni škula.

– Ova odluka je za nas izuzetno značajna jer mi, Bunjevci, posle 100 godina možemo da u školama učimo svoj maternji jezik – govori **Nikola Babić**, pridsidnik Nacionalnog saveta bunjevačke nacionalne manjine. **– To je značajno i zbog toga što smo mi jedina nacionalna zajednica koja nije imala mogućnost izučavanja maternjeg jezika u škulama. Jer mi smo priznata nacionalna zajednica, na osnovu čega smo formirali Nacionalni savet, čiji je prioritetni zadatak obrazovanje na maternjem jeziku, koji godinama nismo imali priliku da ostvarimo. I tek sada stičemo elementarno pravo da naša deca uče svoj maternji jezik, da se upoznaju sa svojom istorijom, običajima i svim onim što čini našu bunjevštinu.**

Za sada se ovaj izborni predmet zove Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture, a pošto je postupak strandardizacije bunjevačkog jezika u toku, očekuje se da će po okončanju to biti Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture.

– U proteklom periodu imali smo saradnju sa Pedagoškim zavodom Vojvodine, gde su naši učitelji i nastavnici kroz obuku na seminarima učestvovali u izradi nastavnog plana i programa za ovaj predmet. Obuku na seminarima prolazili smo zajedno sa predstavnicima svih ostalih nacionalnih manjina koje su to svoje pravo i ostvarili još 2004. godine. Međutim, zbog svih sporenja, evo do današnjeg dana, mi smo ostali da tražimo put i sa eminentnim lingvistima da usaglasimo nastavni plan i program i da nađemo odgovarajući naziv predmeta. Još je mnogo aktivnosti ispred nas, jel treba još i udžbenike objaviti. Ali verujemo da će to sve sada posle ove odluke Prosvetnog nacionalnog saveta Srbije ići daleko brže i lakše – kazala je gospođa Skenderović.

Prvo je Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje i kulturu, zajedno sa Sekretarijatom za propise, upravu i nacionalne manjine verifikovo taj nastavni Plan i program, koji je objavljen u Službenom listu Vojvodine. Posli tog nastavni Plan i program je verifikovo Nacionalni prosvetni savet Srbije, čije odluke se prinose u Ministarstvo prosvete i sporta, a ono svojim rišenjom obavištava načelnike škulski uprava da se taj predmet uvodi u škole.

– Nacionalni prosvetni savet je odluku doneo ubedljivom većinom glasova. U ponedeljak smo dobili i pismeno tu odluku NPS. Sada obilazimo škule, kako bi ih upoznali sa svim detaljima i kako bi one sprovele anketu među učenicima i njihovim roditeljima o eventualanom izboru bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture, kao izbornom predmetu. Mi to radimo korektno, ne vršimo nikakve pritiske, otvoreno razgovaramo o narednim koracima koje treba preduzeti u školi. Pozivamo i sve druge koji nisu Bunjevci a žele da upoznaju jezik i kulturu Bunjevaca da se priključe u školama kroz dva časa nedeljno. Nadamo se odzivu učenika i roditelja, na kraju krajeva bilo kakav odziv za nas je pomak posle 100 godina pauze – rekao je Nikola Babić, nuz napomenu da će sve bit u okvirima zakonske regulative.

Mirjana Savanov, pridsidnica Odbora za obrazovanje ukratko je upoznala javnost s sadržajom Plana i programa ovog novog predmeta. **– Tokom 72 časa godišnje učenici će bit u mogućnosti upoznat svoju kulturu, jezik, istoriju i običaje. Nuz pridržavanje svi pedagoški zahtiva u nastavi, trudićemo se da ona dici bude što zanimljivija i da je rado pohađaje –** kazala je Savanov.

Pripremljna je Čitanka i Gramatički priručnik, al oni još nisu odštampani. I to mora proć kroz određenu proceduru, jel čekala se odluka. Krajom oktobra počinje izlazit i časopis za dicu „Tandrčak" na većem broju strana, nego što je to sad. Proširenі „Tandrčak"takođe triba bit jedna vrsta literature za decu koja žele učit bunjevački jezik. **V. M**

KONFERENCIJA ZA NOVINARE NIKOLE BABIĆA, PRIDSIDNIKA NACIONALNOG SAVITA BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE, U SOMBORU

ISTORIJSKI DOGAĐAJ ZA BUNJEVCE

Povodom uvođenja bunjevačkog govora u osnovne škule, a na osnovu Odluke Nacionalnog prosvetnog saveta Republike Srbije o usvajanju nastavnog programa „Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture" za 1, 2, 3, 4. razred osnovne škule, ko izborni predmet, u prostorijama Udruženja građana Bunjevačko kolo, iz Sombora, konferenciju za novinare održo je Nikola Babić, pridsidnik Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine.

Uz riči zafalnosti upućene medijima za krajnje profesionalno i afirmativno pisanje o Bunjevcima, ko i želju za daljom saradnjom, Nikola Babić je kazo kako su i Bunjevci konačno dobili pravo na nigovanje svojeg maternjeg jezika. **To pravo smo ostvarili 29. avgusta, i mi jednostavno za taj dan možemo da kažemo da je to istorijski dan i istorijski događaj za nas Bunjevce. Naša dica će moć učit a i drugi će moći da čuju kako to Bunjevci divane, kako su Bunjevci sačuvali svoj nacionalni identitet. Moće izučavat svoju kulturu, običaje, tradiciju, muziku, pismu, folklorne vridnosti, nošnju i sve ono što mi zajedničkim imenom zovemo – naša bunjevština. Želimo da ih ovom nastavnom programu, u osnovnim crtama, koliko je za decu uzrasta od prvog do četvrtog razreda potribno upoznamo sa kulturom, običajima... Mi smo u Nacionalnom savitu pripremili i odgovarajuća učila: Čitanku i Gramatički priručnik. Verovatno će ova učila izaći nešto kasnije, jer triba da prođe proceduru, verifikacije i Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje i Ministarstva prosvete i na kraju Zavoda za udžbenike, koji će biti i izdavač ovi naši učila. Ali, ono što vam već možemo danas reći da ćemo već krajem miseca imati naš časopis za bunjevačku dicu koji se zove „Tandrčak", jer od ovog miseca ulazimo u finansiranje Pokrajinskog sekretarijata za informisanje. Izlaziće u jednom kontinuitetu, znači mesično jednom u okviru naši „Bunjevačkih novina". Dečji časopis će imati svoju redakciju, znači biće posebno od Bunjevačkih novina, imaće jako blisku saradnju sa osnovnim škulama, sa onim nastavnicima i učiteljima koji će izvoditi nastavu na bunjevačkom govoru sa elementima nacionalne kulture**.

Nikola Babić i Josip Bošnjak

U nastavku obraćanja medijima Nikola Babić je istako: „**U proteklih par dana obilazili smo sve direktore škula, da im prinesemo i dostavimo Odluku Nacionalnog prosvetnog savita, da sačine anketne upitnike i da to dostave roditeljima 1 – 4. razreda osnovne škole i da se na tim upitnicima izjasne da li su voljni, svoju dicu uputiti na učenje maternjeg jezika nas Bunjevaca**". Na kraju izlaganja Nikola Babić je zaključio: „**Mi želimo naše Bunjevce i sve poštivaoce Bunjevaca, da ohrabrimo da naša bunjevačka svist još uvik živi i ona je tu, među nama. Nažalost, dug je period godina kako je zapostavljena, ali ona nije zaboravljena. Ovako kako smo organizovani i priznata nacionalna zajednica u Republici Srbiji, mi ostvarujemo sva prava, a ta prava se odnose na obrazovanje, na informisanje, na kulturu i na službenu upotribu jezika. Ja mogu na kraju da istaknem da smo imali veliku pomoć i saradnju u ostvarenju uvođenja nastavnog predmeta u škule, svi ovi godina smo bili podržani i praćeni u svim aktivnostima od Službe za ljudska i manjinska prava u Vladi Republike Srbije. Takođe, značajnu podršku našim naporima davao je i premijer Koštunica**".

Milorad Blažić

VIK I PO BUNJEVAČKOG KO MATERNJEG JEZIKA U SOMBORU

Karlo Dujmović Dida, diplomirani pravnik u penziji, član Upravnog odbora Udruženja građana „Bunjevačko kolo",iz Sombora, na istoj konferenciji govorio je o istorijatu somborskih škula u kojima se prija stotinjak i više godina bunjevački jezik učio ko maternji: „U Somboru na bunjevačkim salašima postojale su tri škule. Prema tom, to nije ništa novo što se bunjevački jezik sad uvodi u škulama, jel je to bilo i prija 150 i više godina. Postojale su tri škule i to su: u Nenadiću već 1861., u Gradini 1875. i u Maloj Pešti 1880. godine, koje je ujedno poznato naselje Bunjevaca na Čatalinskom putu. U svim tim škulama učilo se čitanje bukvara i vironauka na bunjevačkom jeziku".

U BUNJEVAČKOJ MATICI OBILUŽENE DVI GODIŠNJICE

„BUNJEVAČKE NOVINE" I „RIČ" PROSLAVILE ROĐENDAN

Lipom svečanošću u Bunjevačkoj matici 21. septembra su obilužene dvi godišnjice, dvi godine izlaženja „Bunjevački novina" i godinu dana „Riči", glasila Bunjevačke matice. Punu salu gostivi, med kojima su bili Modest Dulić, pokrajinski sekretar za sport i omladinu, Zoran Prćić, pridsidnik Severnobačkog okruga, i Geza Kučera, pridsidnik Opštine Subotica, prva je pozdravila Đurđica Skenderović, pridsidnica Izvršnog odbora bunjevačkog nacionalnog savita, zatim se prisutnima obratio i Ivan Bašić Palković, pridsidnik Bunjevačke matice i urednik izdanja „Riči", koji je kazo da je upravo prido urednički poso novom uredniku Miji Mandiću ml. Bašić Palković kazo da je izdanje dobilo naziv jel je rič zlatna stvar, jedna od karakteristika bunjevačkog korpusa, a zatim je pozvo sve koji imaje kaki ambicija za pisanje da će nać mista ode.

S najviše interesovanja praćen je pozdravani divan Geze Kučere. Jel, bilo je to prvo njegovo obraćanje Bunjevcima u Bunjevačkoj matici. Čestitajući godišnjice Kučera je posebno istako da sve nacionalne manjine moraju dobiti uslove za nigovanje maternjeg jezika, kulture i svoje istorije. Jel onaj ko ne niguje svoju prošlost, nema ni budućnosti, kazo je. A onda, med ostalim, dodo:

– Bunjevci imaju svoj divan, svoje nošnje, svoja ila, i bez svega toga Subotica ne bi bila ono što jeste – kazo je, a onda i naglasio: **– Lično ću se potruditi da nastale tenzije nestanu, da se poboljša komunikacija lokalne samouprave i bunjevačke nacionalne manjine.**

Zbog svog dolaska nakon više puta zanemarivani poziva od bunjevački institucija, i zbog riči koje je izgovorio, publika je Gezu Kučeru lipo pozdravila aplauzom, a još veći aplauz usledio je kad je voditelj kazo da za dva rođendana ima dvi torte, a treća je za Kučeru jel je danas njegov rođendan. I stvarno, iznete su dvi plavo bile torte, ko zastava, a treća, manja, poklonjena je Kučeri, koji je bio vidno iznenađen, pa i malo zbunjen ovim gestom slavljenika.

Glavna i odgovorna urednica „Bunjevački novina" mr Suzana Kujundžić Ostojić, je istakla da se „Bunjevačke novine" pišu za sve generacije, kako su ove godine lipo povećale tiraž, sad pišu skoro sve na bunjevačkom jeziku, te da je njev zadatak pomoć Bunjevcima primostit pedeset godina života pod tuđim identitetom, podsitit na običaje, poučit o istoriji al i pomoć svojem narodu da nađe svoje misto i u današnjem virimenu.

Na svečanosti je pivala Tamara Babić nuz tamburaški orkestar „Hajini sledbenici", a atmosferu je podigo glumački divan Katice Marganić, glumice amaterke, na riči Gabrijele Diklić. Gosti su se na kraju zasladili slavljeničkim tortama.

V. M.

OPTIMIZAM PRIJA SVEGA

Nema idealnih porodica, ima samo manje ili više srećnih porodica. A svaka bi mogla da bude srećna kada bi se u nju ulagao određen napor kao i u sve do čega nam je stalo; vreme, strpljenje, energija a najviše srce, reči su kojima sam započela treću knjigu – kaže za „Bunjevačke novine" Desa Kujundžić

Živimo u zdravo teškim i prominjivim vremenima. Raspala nam se država, što je izazvalo niz ratova, prišli smo iz socijalizma u tranziciju – za koju još ni danas nije jasno di će nas odvest. Zatvaraje se firme, ljudi ostaju brez posla, a najveći broj mladi o radnom mistu samo sanja. Preživili smo i bombardovanje, mega inflacije, gladovanja, ta teško je sve nedaće i nabrojat a kamoli preživit. Kad se ovom spisku dodaje i nevolje koje nosi svakodnevni život, ko što su bolesti, smrti u porodici, ljubavni problemi, jasno je da je ode čovik pod stalnim stresom i da se vrlo često u šumi ti problema izgubi i da mu triba profesionalna pomoć. Nju vam mož pružit dobar i iskusan psiholog, koji je i sam ostio život na svojim leđima.

Upravo taka je **Desa Kujundžić** – najpoznatiji subotički psiholog. Ritko koji stručnjak ima taki dar da jednako lako, zanimljivo piše o svim psihološkim temama, a da pri tom cili tekst ostane i dalje naučan. Svoj radni vik, provela je u nikoliko različiti institucija, i u svima njima dala maksimum od svoje struke. Već više od 16 godina objavljiva svoje tekstove u poznatom subotičkom nediljniku. Napisala je tri knjige: **„Hajde da razgovaramo"** 1997, zatim **„Da se bolje upoznamo"** 2001, i **„Duša porodice"** 2006. godine. Svoje radove objavljivala je i stručnim časopisima izlagala na skupovima. Napisala je i nikoliko priručnika, bavila se i istraživačkim radom. Zato nije ni čudo što su se za njezin rad zainteresovali i van Subotice. O njoj su pisale popularne srpske novine, gostovala je u eminentnim emisijama kako gradske tako i Nacionalne televizije.

Odabrala sam psihologiju...

Od ovog broja svoje tekstove o psihologiji objavljivaće i u „Bunjevačkim novinama".

Sećam se da sam uvek bila radoznalo dete. Išla bih tako po ulici i razmišljala o prozorima kuća pored kojih prolazim. Ko živi u njima i kako? I da li u lepim kućama žive i srećni ljudi? Uvek sam bila optimista, pa sam verovala u sebe da ću uspeti u onom što želim. Posle završenih studija u Beogradu vratila sam se u Suboticu i odmah zaposlila kao školski psiholog na Višoj pedagoškoj školi.

Kad nešto nije interesantno, treba ga učiniti takvim...

Nekako mi taj posao nije bio toliko intrigantan. Valjda iz želje da ga malo i sama oplemenim napisala sam jedan manji priručnik za psihloge u školama. „Pred izborom zanimanja" Posle nekoliko godina otišla sam u Zavod za profesionalnu orijentaciju, gde sam ostala punih osam godina. Ovo je bio već kreativniji posao. I tu sam napisala priručnik pod nazivom: „Pred izborom poziva".

Život je ono što nam se dešava dok mi pravimo planove...

Jedino što nisam želela da radim iz moje struke je rad u fabrici i sa kliničkim slučajevima. No, život nosi sa sobom često iznenađenja, koja nisu uvek prijatna. Tako sam bila primorana da promenim posao i zaposlila sam se u „Severu". Ali sam ubrzo uvidela da sam bila u zabludi, jer mi je bavljenje psihologijom u ovoj firmi omogućilo pravo sazrevanje u stručnom pogledu. Odjednom je oko mene je bilo pacijenata sa problemima u braku, zbog alkohola, psihičkih bolesti... I ja sam to dobro iskoristila, pa sam radila i mnoga istraživanja vezana za psihologiju radnika. Na primer, istraživala sam kako noćni rad utiče na čoveka. Napisala sam i nekoliko priručnika, između ostalih i „Priručnik za rukovodioce".

Još jedan novi početak...

A onda, početkom devedesetih godina, kada je u ovoj zemlji sve počelo da propada, pa i firma u kojoj sam radila, odlučila sam ranije da odem u penziju. Suočena sa mnoštvom vremena, kao i svaki penzioner, nastojala sam da ga iskoristim što korisnije. Upravo onako, kako sam uvek savetovala svoje pacijente. Počela sam pisati prvu knjigu, u kojoj sam pored stručnih tekstova napisala i nekoliko pripovedaka, inspirisanih stvarnim događajima. Usledila je i druga knjiga, pa treća, i sve su veoma dobro prihvaćene kod čitalaca.

Porodica, najvažnija...

Veliki psiholozi su potpuno u pravu kada kažu da je porodica za svaku jedinku najvažnija. Zato sam upravo toj oblasti posvetila treću knjigu. Nema idealnih porodica, ima samo manje ili više srećnih porodica. A svaka bi mogla da bude srećna kada bi se u nju ulagao određen napor kao i u sve do čega nam je stalo; vreme, strpljenje, energija a najviše srce, reči su kojima sam započela treću knjigu. Ali treba prepoznati vreme kada vaše dete treba da se osamostali, što sam ja pomogla svom sinu. Uostalom, o tridesetogodišnjoj deci sam i pisala, deci koju je svorilo ovo teško vreme u kojem živimo.Trudila sam se da živim život najbolje i najmudrije što sam mogla. Uostalom, to savetujem i svima onima koji od mene potraže stručni savet.

S. K. O.

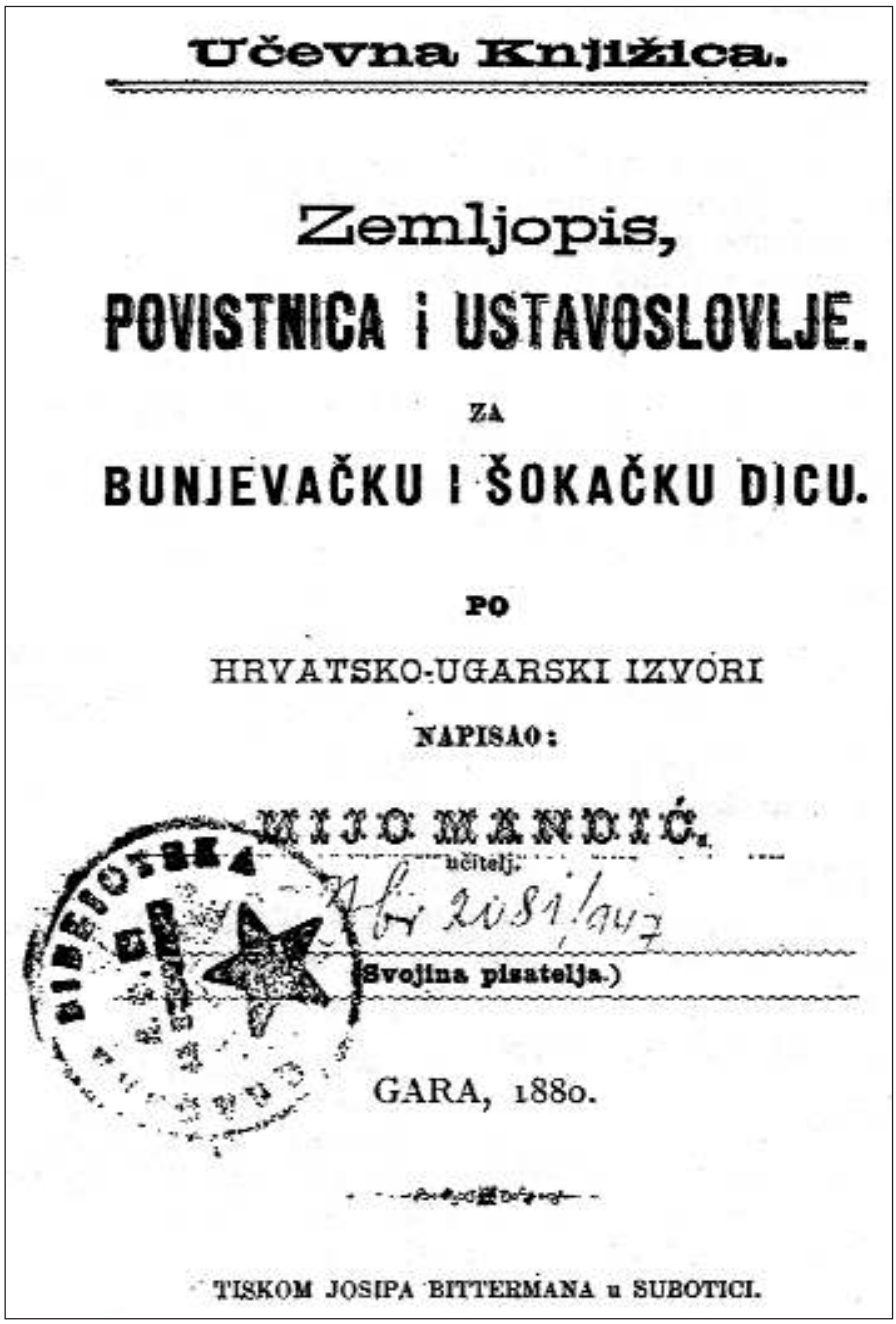
ZAŠTO TRIBA DIVANIT I UČIT BUNJEVAČKI

Nosila sam to jezičko blago u meni sakriveno, duboko zadiveno, zapreteno... Svi su me svitovali: nemoj divanit kako misliš, nemoj pisat kako divaniš – nemoj na bunjevačkom! Možeš sve drugo, samo nemoj tako divanit kako te mater naučila i kako ti je majka na salašu stare pisme kazivala. Ta, toliko je jezika na svitu – nauči ji, pa ćete svi razumit. I ja sam učila i danas učim, iako sam nakalamila dosta godina, na tu malu granu iz koje sam potekla. Nisam se pokajala, znam da čovik sve više vridi ako više jezika zna. Priko ti strani riči i govora usvajala sam druge kulture, lipe plodove njeve umitnosti i divila se velikim ljudima i njevim pametnim mislima.

Naučila sam pažljivo slušat druge ljude, da ji razumim i da usvojim sve što je kod nji dobro. Mislila sam da će i oni mene razumiti, uvažiti i usvojiti ono što moždar samo ja znam i nudim čistog srca i bistrog uma – ajak – meni su, naprotiv, kazali da moj maternji jezik ne postoji, da ljudi oko mene ne postoje i da Bunjevci više ne žive u Subotici i okolini. U nikim novinama su napisali da su mog didu i prandidu izmislili 90-ti godina XX vika, a da su mene i cio moj narod „veštački" stvorili! Mora da su to kaki nesvisni ljudi koji griše prema meni (koja divanim više jezika), prema cilom jednom narodu kojeg brišu sa karte svita, a najviše prema sebi samima. Valdar će njim samo Bog moć oprostit na onom svitu di ćemo **svi divanit istim jezikom** i bit jednaki među jednakima – osim ako u ovoj „dolini suza" ne budu još više grišili i još više suza izazivali.

Mi Bunjevci to nećemo raditi – mi ćemo tim nesvisnim ljudima koji ne divane istinu, okrenit i drugi obraz – jasno i slobodno, jer naš je obraz, za razliku od njevog, čist, iako po njem već dugo pljuju i gađaju ga kamenom baš onako kršćanski kako propovidaje da ne triba.

Sunce se, evo, i nama ukazalo, naša nas je Vila zakrilila i naša se RIČ oslobodila, odvažila, začula! Naša nas je domovina priznala i „razumila". Alaj će to bit poplava i bujica nakon svi ovi godina zabrana, zataškavanja i zatomljavanja! Ponovo ćemo moć slobodno divanit svojim **maternjim jezikom** u školi, u prodavnici, na ulici, u Opštini, a da nas niko ne gleda popriko i još ismijava. To je prava sloboda i lipota.

Učevna Knjižica.

Zemljopis,

POVISTNICA i USTAVOSLOVLJE.

ZA

BUNJEVAČKU I ŠOKAČKU DICU.

PO

HRVATSKO-UGARSKI IZVORI

NAPISAO:

MIJO MANDIĆ,

učitelj.

(Svojina pisatelja.)

GARA, 1880.

TISKOM JOSIPA BITTERMANA u SUBOTICI.

Naša će dica nadalje s ponosom izgovarat svaku rič u kojoj se javlja slovo „i": mliko, lipo, svitlo, gnjizdo, misec, zvizda... Dosad su ji zbog tog ispravljali kao da taj njev maternji jezik ima mane i ko da i oni sami pogrišno misle i osićaju, pa tako i divane. Učili smo ji da zaborave sopstvene riči, majkine pisme i didin amanet, kao i naše osnovno pravopisno pravilo: **„Piši onako kako divaniš!"**

Vraćamo se svojim korenima: našim izvorima, piscima, novinama, istinama – **vraćamo se našim bunjevačkim ričima.** Srićom, još ji nismo zaboravili, toliko je to blago u nama, tolika je snaga u njima. Što su više sputavane raznim branama, sve su više uglačane, usvitlane, nesputane – tim se oblucima cila rika izdubila i sad teče moćna i neobuzdana. U njoj je pisma naši predaka, našeg davnog zavičaja, narodni pivača, svetaca, paora i gospodara, mobe i svadbara.

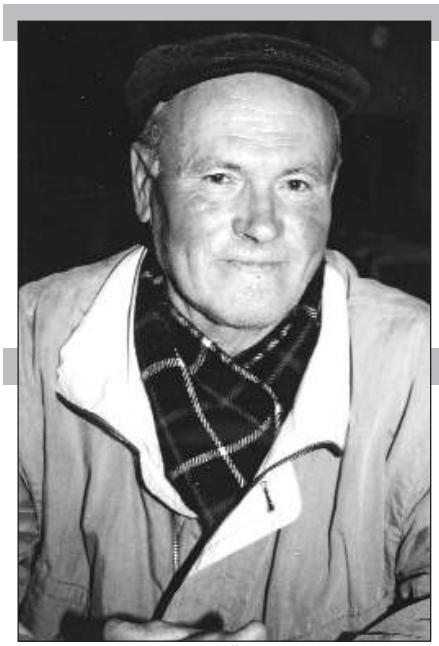
Ponovo **mislimo** na svom jeziku (govoru, divanu, šta god da je), izvlačimo riči iz najdublje dubine svoje duše, iz sićanja od male maloće kad su nas roditelji prvi svemu učili, pismice i uspavanke nam pivali, a naše običaje nam „uživo" prikazivali. Sve je imalo svoj red i slid, sve je bilo „na svom mistu", u pravo vrime i uz pomoć dragog Boga. I kad je bilo teško, znali smo da je to samo privremeno, da iza kiše dolazi sunce i da će sve jednom doći na videlo.

Danas je taj „istorijski" trenutak za nas Bunjevce: ostvarili smo pravo na izvođenje nastave izbornog predmeta: **Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture** u osnovnim škulama (od I do IV razreda). Naši đaci će od najranijeg uzrasta učiti sve bitne činjenice iz bunjevačke prošlosti, kulture, istorije i tradicije, narodne i umetničke književnosti i muzike. Ono što su druge nacionalne manjine već davno ostvarile u Republici Srbiji, Bunjevci su tek sad „izborili" i tako se bar donekle izjednačili sa ostalima, koji su čak pokušali da nam osnovna prava ospore. U vrime demokratije (i u ime te demokratije, koja po nikima važi samo za „izabrane" manjine), bunjevačka dica su sve dosad „čekala u redu" da i ona štogod dobiju i ostvare od svoji prava na obrazovanje, kulturu i informisanje. Žalosno je kad se najmlađima sve to uskraćuje il umisto njevog, štogod drugo nameće. Nema budućnosti brez mladog naraštaja, nit nauke bez jednaki prava. „Tuđe poštuj, al svoje ne daj", kazivali su još naši stari pisci, bilužeći mudre narodne izreke. Evo kako je subotički učitelj, Bogdan Svirčević, 1892. u bunjevačkoj ***Danici*** pisao o potribi da se niguje maternji jezik: „Prizirati i stiditi se svoga jezika znači stiditi se samog sebe, a ko se samog sebe stidi, taj se ne može održati u današnjoj životnoj borbi. S toga velimo svima i svakom: negujte svoj maternji jezik, negujte ga u domu, u škuli i na svakom koraku, i ulivajte u mlađana srca dice vaše ljubav prema njemu; učite ih neka tuđe svetinje poštuju, a svoje neka iznad svega ljube..."

Ono što se u bunjevačkoj ***Danici*** za 1892. godinu nagovištavalo, ostvarilo se tek 2007. godine – zato, divanimo i učimo bunjevački s ponosom od sad pa dovika, jer samo tako možemo gledat u budućnost! **Nevenka Bašić Palković**

PRIPOVITKA IZ ŽIVOTA

• O svom životu, a najviše o ditinjstvu, za „Bunjevačke novine" pripovida Stipan Gubičak – Lazo

Stipan Gubičak – Lazo

Med nama ima puno obični ljudi, čija životna pripovitka mož bit zanimljiva. Moj sagovornik je Stipan Gubičak zvani Lazo (70), penzioner. Radio je u „Partizanu", jedno vrime u Nemačkoj, a radni vik završio je ko šofer u „Suboticatransu". Iako rođen kod Golubove škule, raspust je provodio na slašu u Đurđinu. Na Veliku Gospojinu 1944. godine upisala ga mama u Majšansku škulu, samo je bilo na madžarskom. Zato je posli ta dva razreda išo ponovo i u srpsku škulu, posli je završio 8 razreda i zanat.

– Bilo nas je tri brata i bili smo prinuđeni ić služit. Ko mali sam vodio konja kad se pluže kuruzi. Čuvo sam i svinje na strnjiki posli pokošenog ječma, raži jel žita i sićam se da je bilo 15 svinja, a pulina nisam imo pa mi je bilo teško. Sam sebi sam napravio bič, i onda smo se, mi svinjari, međusobno takmičili ko ima bolji bič. Bilo je i curica koje su čuvale svinje, pa smo se zasigrali. Njive su bile zdravo velike, čak do Mišićeva, pa su se svinji znali raštrkat i izgubit – kroz smij pripovida Lazo.

– Bilo je u to vrime i vode po dolovima, pa smo se mogli kupat. Od gazde smo dobili ranu, odiću i novaca, a i roditelji su radili ris da zarade za ranu. Bile su to godine kad se moralo pridavat žito državi. Došli su i „smeli tavan" ne pitajuć šta će familija ist, pa je tako i gazdin tavan ostajo prazan. Te daleke '47, '48. i '49. godine skupio sam toliko novaca da možem ić dalje u škulu. Petkom sam s gazdom Josom Stantićom – Zvirovim dolazio u varoš obać roditelje. Spavo sam u kujni u zapećku, di je bilo zdravo vruće od kuvanja i pečenja – sića se naš sagovornik.

Lazo pripovida i o risu koji se ručno radio. Snopovi žita su se slagali u krstine u dva reda, da vršalica mož proć izmed. Više gazda je donelo svoje žito da se ovrše, pa je posli mireno i svako je platio ušur i onda nosio kući ono što je njegovo. Sića se Lazo i bilog duda isprid kuće s kojim su, pored trave i kuruza, ranili svinje. Baćo, Elek, radio je ko čistač sokaka, al brez obzira na to prija Božića uvik se klalo svinče. To je bio pravi doživljaj. Slamom se svinče palilo, a u velikom kortu paljužalo. Tete su čistile criva, tetkovi mlili meso i nadivali divenice. Uveče se ijo paprikaš a za večeru je bilo pečene divenice i krvavice. Nuz to se ilo dunca, kiseli krastavaca i obavezno fanaka. Do kasno u noć društvo se kartalo nuz lampaš, a baćo Elek je sviro na violini. Lazo se dobro sića svega, i dok je divanio činilo mi se da sam i sama zalutala u ono kadgodašnje teško i davno, a opet lipo vrime.

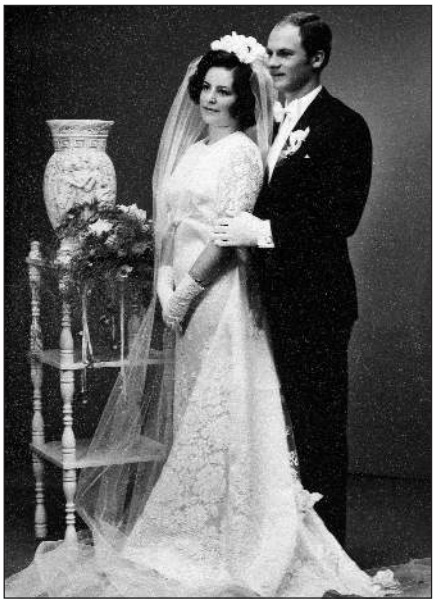
Marija Horvat

VRIME KAD SE ŽIVI OD USPOMINA

• Edita Polgar Svirčev na svojim umornim leđima nosi teret od 86 godina, al je zato živa enciklopedija

Kad kogod doživi lipe godine i nabroji 86, taj mož o puno čemu pripovidat. Bila sam jedno prijapodne na divanu kod gospođe Edite Polgar Svirčev. Rođena je daleke 1921. godine u Subotici. I danas se sića kad je išla u prvi razred da je bila zdravo velika zima. Škula u koju je išla bila je u stvari preparandija, vižbaonica za buduće učitelje, tako da je njev razred bio ogledno odilenje.

Edita je učila u višoj stručnoj zanatskoj škuli za kreatora i krojača. Od mali noga volila je crtat i kreirat, to joj je pomoglo da oko prija po vika počme šit viđenim gospojama, doktoricama, glumicama i fiškalicama vinčanice.

Kad se divojčila volila je bit u društvu momaka koji su znali igrat, lipo obučeni, a nije vilila one što puše.

Kad je bila 23 godine udala se za Svetozara, on je sve gori navedene „uslove" ispunjavo. Izrodili su dvi ćeri, Nadu i Miru. Danas je Edita udovica.

Moj čovik baš nije volio što ja šijem vinčanice, al ja sam se trudila da budem dobra žena i mama, i tako da sam našla vrimena da radim ono što sam volila. Za viđene gospoje sam šila vinčanice i balska ruva, a za njeve curice ruvo za prvu pričest. Sve vinčanice kadgod bile su u biloj boji, ima na koju se prišivalo po stotinak cvatova, kaže Edita.

I ćeri Nada i Mira su se vinčale u maminim kreativnim vinčanicama. Bila je Edita cigurna u svoje kreacije i šivenje. Obično se dolazilo dvared na probu. Prva je bila kad je vinčanica bila ufircana i ispeglana, a druga proba kad je bila sašivena, tribalo je samo rukave uglavit el našit galir.

Čuva Edita i danas slike s vinčanja snaša koje su u najsrićnijem danu bile obučene u njezine kreacije. Ona bi ji nacrtala, a dosta puti je materijal kupovala, i sve su bile zadovoljne. Ima i oni slika di su joj snaša i đuvegija poklonili slike s vinčanja s posvitom.

Jedared sam tako očla gledat jedno vinčanje, sića se Edita**, kad je snaša izlazila iz crkve po crvenom tepihu, žene oko mene su kazle kako je lipa vinčanica cigurno je iz inostranstva. A moje srce, samo što nije iskočilo od dragosti.** Pitala sam našu Editu jel je i u ono vrime kogod danas bilo snaša u blagoslovenom stanju. **To je bilo drugo vrime i vaspitanje tako da tog nije bilo,** kazla mi je kratko Edita.

Ima ona još jednu veliku ljubav, a to je slikarstvo. Vid joj je oslabio i sad je od slikanja ostalo samo da o njemu pripovida. A zdravo voli divanit o tom kako je koja slika nastala, zidovi su puni slika a ima ji i na šafuneru. Od Jelene Čović učila je tehniku akvarela, a od Silađi Lasla tehniku ulja na platnu, al omiljeni slikar joj je Leonardo da Vinči. Rado je crtala portrete, volila je i cviće crtat.

Kad mi je kogod poklonio cviće, ja bi ga uzela i naslikala, bilo mi je žavo da taka prirodna lipota uvene i nestane. Rado sam poklanja svoje slike, a prvu sam nacrtala s 12 godina, ispripovidala mi je Edita.

Koliko su lipe slike koje je radila čeljad mogu vidit i u Malim Pijacama u crkvi di je njezina „Kalvarija" od 14 slika.

Imala je gospoja Edita samo jednu samostalnu izložbu, isključivo stari slika 1998. godine u „Nepkeru". Povodom otvorenja sale Olah Šandor, a bilo je i više zajednički.

Oko Edite je puno albuma, koji čuvaje pripovitke i sićanja na kreacije, modele i slike. Rado čita „Bunjevačke novine" i „Hetnap", doduše nuz pomoć lupe, al u toku je. Usporen joj je korak al još uvik rado otvori vrata i podivani sa gostima.

Marija Horvat

POKLON MARINE KIŠ GKUD „RAVANGRAD" I UG „BUNJEVAČKO KOLO"

MAĐARSKE NOŠNJE S „KALOČAJ" VEZOM

U prostorijama Bunjevačkog nacionalnog savita u Somboru Marina Kiš uručila je, ko poklon,dvi mađarske narodne nošnje za GKUD „Ravangrad" i UG „Bunjevačko kolo" Marina Kiš nam je kazla da je nošnje poklonila, koje je dobila od pokojne svekrove, iz želje da ji kogod nosi i stim oživljava.

Dr Milan Božina, pridsidnik GKUD „Ravangrad", nije krio svoje zadovoljstvo poklonjenim nošnjama: **Zahvaljujem najsvežijem donatoru UG „Bunjevačkom kolu" i GKUD-u „Ravangrad". Nošnje su izvanredne, radi se o čuvenom „kaločaj" pošto već imamo postavljenu koreografiju mađarskih igara i ovo će biti uzor originala, po ovome ćemo raditi i ostale.** Đuro Bošnjak, počasni pridsednik „Bunjevačkog kola", se zafalio na poklonu ričima**: Zahvalio bih našoj darodavki,zahvalio bih i što je ona sagledala gledajući spolja tu bliskost između „Ravangrada" i „Bunjevačkog kola", to neko sadejstvo do te mere da je ona našla za**

potrebu da to jednako pokloni, te svoje nošnje, i „Bunjevačkom kolu" i „Ravangradu", očekujući naravno, što mi obećavamo, da će ona te svoje nošnje videti u našim priredbama i, da će joj to pričiniti zadovoljstvo. Pridaji mađarski narodni nošnji prisustvovali su i članovi Upravnog odbora GKUD „Ravangrad": Milanka Krstić, Franja Parčetić i Rada Birvalski, ko i Josip Bošnjak, pridsidnik UG „Bunjevačko kolo".

Milorad Blažić

NA DRUGOM FESTIVALU „NACIONALNI BUNJEVAČKI ILA" BILI GOSTI IZ MADŽARSKE

GOSTI IZ GARE U BAJMOKU

Na poziv Marka Beretića iz Bajmaka, na festival je došlo petero čeljadi iz Gare u Madžarskoj. Markova žena je iz Gare i održavamo dobre odnose s familijom Beretić, kazli su gosti. Malo sam divanila š njima i kazli su mi da se zdravo dobro osićaje u Bajmaku. Drago njim je što su vidili i probali bunjevačka ila, al su dodali, **Znate i mi Bunjevci u Gari kod naši kuća kuvamo ta stara bunjevačka ila.** Dopala njim se takođe i bunjevačka nošnja, pa je i oni žele u svojem selu imat. **I tako smo krenili po selu i skupljamo suknje, skute, rišovane prusluke i sve ono zdravo staro, što su nosile naše majke i nane, kažu nam gosti.** Ako je kaka suknja zdravo stara odnesemo je kod šnajderke, ona je raspara i po tom kroji novu suknju od kupljenog materijala, pa se nadaje da će i oni moć pokazat bunjevačku nošnju.

Imadu Garsku omladinsku grupu koja se voli obuć u nošnje i onda zaigrat bunjevačke, madžarske, švapske i šokačke igre.

Gara ima 2.400 čeljadi, a od tog su oko 10% Bunjevci. Kažu mi da Bunjevci u Gari prave bunjevačko Prelo, a onda pozovu one koji su očli iz Gare, da njim se pridruže. Rado se odazivaje, pa tako svi zajedno proslavljaje Materice i Oce u svom selu. Inače, gosti iz Gare vole otić do

Baje, Kaćmara, Bikića i eto i do Bajmaka. Ako je Bunjevaca sve manje, utiha je što su složni. U gostima su bili Ana Šibalin Bajai, Marija Patarčić Kubatov, Katica Antalović Murenji, Tibor Murenji i Martin Kubatov.

Marija Horvat

POSITA IMANJU IVANA I ANTUNA KOPILOVIĆA NA OBRONCIMA TELEČKE VISORAVNI (II)

SALAŠARI S PLEMIĆKOM TITULOM

„U večernjim satima, na časovima obuke, napravio sam detektor-kristalni radio prijemnik, koji i dan danas funkcioniše, brez struje, samo sa antenom i uzemljenjom. Na njega slušam, kasno uveče, na slušalicu radio Skoplje, nike arapske stanice, Moskvu. Kasnije, tokom usavršavanja, napravio sam jedan jednocivni radio aparat, takođe na slušalice, a trenutno radim na još jednom. Ritko ko se sad sotim bavi. Na njemu možem pratit sve stanice na sridnjim talasima", u šta smo se i sami mogli, na licu mista, uvirit.

O sudbini današnji salaša, Ivan Kopilović kaže: **„Narod je zdravo vezan za TV, lagodno se živi, niko ne želi da se vrati na salaše, da se oni revitalizuju. Prema Bajmoku i Subotici se još, kako-tako, održavaje. Naš narod ne voli radit,a sve se na kraju krajova, ukoliko se oće, mož odgajit. Na salašima nema buke, prirodniji je život, mirno je, zdravije je. Moj otac, kovač po struki, živio je na salašu puni 90 godina,a da kod doktora nikada nije bio. Moj ujak Luka Barašević je živio 84 godine. Tu smo, u blizini, imali i jedan dud stari priko 100 godina, krušku staru oko 80 godina i jelku od 90 godina. Sve kod nas dugo živi, zato i moj unuk Atila želi zasadit još nike jablanove, jelke, zbog njeve dugovičnosti.Valjda je sve u čistom vazduvu i zato na ovom dilu Telečke visoravni sve tako dugo živi"**, zaključiva Ivan.

Na pitanje kako ode izgleda život u zimskim uslovima Ivan kaže **„Zimi je vrlo fino, zdrava je klima, iako duvaje jaki vetrovi. Imamo seljačke peći, Antun i ja naložimo kuružnju uveče i to traja do slideće večeri. Živi se mirno, brez stresova, staloženo, za razliku od burnog gradskog života. Tice mi često dođu prid kuću, el kljucaje na pendžer da ji naranim".**

Atila Budač i Ivan Kopilović

Jedna od tajni, koju Ivan ritko kome otkriva je njegova ljubav prema raznoraznim projektima, koji ga zaokupljaje već duže vrimena, al i o crtežima, koji sežu u vreme kada je bio osnovac. Pokazo nam je gomilu crteža iz 1956. godine i štogod kasnije, ko i njegov prvi plakat, kad je u škuli imo prvu samostalnu izložbu slika i crteža. **„Radim na projektima vila, salaša, zgrada. Na njevoj rekonstrukciji, već niki 25-30.godina. Nikad to nisam u javnosti pokazivo, jel radim to za svoju dušu. Da sam mlađi čovik, to što sam u njima zamislio i napravio bi, sa grejanjom na sunčevu energiju i čvrsto gorivo, istovrimeno".**

Na kraju našeg višesatnog divana, koji je završio nuz pilećiji paprikaš, koji je bio remek dilo njegovog najboljeg prijatelja Antona Hubaija, Ivan Kopilović otkriva još nike „tajne" iz svojeg **života „Već 20 godina sam zakuvavam i pečem kruv u seljačkoj peći. Ne iđem kod pekara. Ko bi zimi išo rad kruva u selo. Tako sam se ispraksiro da za dva minuta opravim lepanju, namažem je s svinjskom maśćom, posolim i paprim i nisam gladan. To sve iđe nuz dobro vino, el dobru domaću rakiju".** Da bi pečenje rakije doveo do savršenstva, Ivan Kopilović je napravio pecaru, i to prema sopstvenim idejnim rešenjima. ove godine šljive su malo podbacile, al svedno, rakiju će ipak peć. Biće to prava prirodna rakija, brez šećera, veli Ivan, a ko bude imo priliku da je proba, biće mu dobro za zdravlje, zaključiva na kraju druženja ovaj, naoko obični, 65-godišnji paor, s neobičnim hobijima koji se ritko di, a pogotovo na salašima, susriću. O nikim svojim drugim hobijima i stvarima koje ga zaokupljaje, kaže, divaniće drugom prilikom. Možda već nuz novoizgrađenu pecaru za rakiju, kada bude peko najavljivanu rakiju, el nuz kako drugo iznenađenje. Ko zna...

Atila Budač – budući naslidnik

M. Blažić

NA DRUGOM ETNO FESTIVALU „BUNJEVAČKI NACIONALNI ILA" U BAJMOKU BILO NIKOLIKO STOTINA POSITILACA

BILO TARANE DA SE NARANE SVI GOSTI

• Najveća bunjevačka kujna pod vedrim nebom naranila nikoliko stotina gostivi • Bilo je svega i svačeg, al tarane je bilo za svakog, i to rukom pravljene, s frišKom divenicom • Prija tog probali su se fanki, mladi kuruzi, listići, pogače, nasuvo, čorbe, valjuške • Za one koji se ne sićaju stari bunjevački ila, napravljen je kuvar i koji se na festivalu i prodavo • Ko najautentičnije ilo na uspilom festivalu ila u Bajmoku nagrađena je pokljukuša čorba

Goste drugog Etno-festivala „Bunjevački nacionalni ila" na ulazu u avliju bajmačkog KUD-a „Jedinstvo-Eđšeg" dočekivali su mladi u bunjevačkoj nošnji. A onda gostu pukne pogled na najveću bunjevačku kujnu pod vedrim nebom: sa obadvi strane štandovi sa kuvarima, šporeljima i lipo poslaganom ranom, koju mož obalazit i sve koštat. Skoro svima zdravo je prijala tradicionalna bunjevačka rana. Ima mesa, al nikako najviše je tista, listića, pogače sa makom, sirom, bundevom, orasima, gumboca, nasuva, sitni kolačića, fanaka...

Oko 20 kuvara se takmičilo u kuvanju tradicionalni ila. Sve mriši, a onim gladnima sve pljuvačka iđe na usta. Sva srića, kuvari su zdravo zadovoljni bili kad kogod uzme njegovo koštat. A kad se uzme malo nasuva s krumpirom, pa malo poljukuše čorbe, pa valjušaka sa sirom i prezlom, ćoravog paprikaša, listića, pivčijeg paprikaša, sosova, pogače, čovik ne da nije više gladan, neg ni nemož više. A tarana s divenicom se nije mogla koštat, bolje kazano, mogla se užnat – al na kraju. Dvi kuvarice, **Kata Tikvicki i Emera Poljaković,** iz Tavankuta, kuvale su taranu ko i lane, za sve goste. Tako sa ovog festivala niko nije očo gladan. Triba kasti da je bilo i kuvani kuruza iz kotla, kako je to krajom lita i red.

I ovaj drugi festival je održan 25. avgusta u Bajmaku, u organizaciji Bunjevačkog kulturnog centra Bajmak, i nuz podršku Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine, Pokrajinskog Izvršnog veća i Skupštine opštine Subotica. Otvaranje je ove godine bilo nikako svečanije, jel došo je i gradonačelnik **Geza Kučera**, kapelan bajmočke crkve Bende Žolt, pomoćnik u Pokrajinskom sekretarijatu za propise, upravu i nacionalne manjine Marius Rošu al i puno drugi gostivi iz Subotice, Sombora, Mađarske.

Ana Vojnić Kortmiš sa unukom Davorom

Geza Kučera otvorio festival

Na otvaranju festivala u avliji **KUD-a „Jedinstvo-Eđšeg" Branko Pokornić**, pridsidnik Bunjevačkog kulturnog centra Bajmak, inače domaćin ove manifestacije, istako je da su se u organizaciji rukovodili s nikoliko stvari:

– Želili smo iz zaborava izvuć sva stara ila koja su nekad bila na našim astalima i koja su ovaj narod održala, zatim, da pokažemo kako se tokom jedne nedilje u svakoj velikoj familiji pravio raspored ila, i po tom se znalo koji je dan u nedilji, i da posebno prikažemo bunjevačku diku, nediljnu užnu. Želimo da u porodice vratimo nediljnu užnu, kad se čitava familija u podne nalazila za istim astalom i u opuštenoj atmosferi ila i dogovarala se o poslovima koji su je čekali.

Gradonačelnik Geza Kučera je bio lipo raspoložen, išo je od štanda do štanda, a na naše pitanje šta je zapazio na ovogodišnjem festivalu kazo:

– Dve stvari, jedna je ljubav sa kojom se priprema hrana, na licu svakog učesnika se vidi da taj posao ne obavlja iz nužde nego ga i voli. A jelo koje se priprema sa ljubavlju je pravo jelo koje daje snagu. A ljudima koji se bave zemljoradnjom uvek treba ta snaga. Druga stvar je ona snaga porodice koja drži celu prodicu na okupu za stolom, što danas, kada smo izgubili neke ideale u društvu, može da ispravi neke greške. Moram reći da to što ovde vidim, na neki način pokušavam da preslikam u ličnom životu. Ja sam srećan čovek, svake nedelje za stolom, za užnom, je cela moja porodica, na astal stavljamo tradicionalna jela, ima tamo i bunjevačkih i madžarskih jela – izno je Geza Kučera, a na pitanje koje jelo mu je posebno privuklo pažnju dodo je: – **Volim sve, od onih sam što sve pojede**

Vridni kuvari iz UG „Bunjevačko kolo" Sombor

što se na stol stavi, samo da je ukusno i dobro pripremljeno. Jelo mora da ima i izgled i ukus, mora biti začinjeno. Ne mora uvek biti mesa, ali je važno kako je stol postavljen. Kao kada je cura lepo obučena, tako i astal, pravi ako je lepo postavljen.

Među kuvarima, el bolje kazano kuvaricama koji je bilo najviše, vladalo je dobro raspoloženje, al i takmičarski duh. Nisu krili svoje recepte. Evo šta su niki od nji kazali.

Pajo Kečenović je u kotlu kuvo čobanski paprikaš. Kako je kazo, u koto je metio ovčije meso i svo porće koje se mož naći u ataru. Masti nema, samo ono što je bilo na ovci.

A **Giza Kajčić** je kuvala ćoravi paprikaš. Oma nam je kazala da je „ćorav" zato što u njem nema mesa.

– To je staro bunjevačko ilo bez mesa koje se kuvalo priko nedilje. Isprži se luk, doda sitna parika i krumpir, a na kraju se naprave valjuške. Uz to ide

Emera Poljaković

salata od kupusa i sos od jabuka. A sos se pravi tako da se prvo kisele isickane jabuke skuvaju, a na kraju se doda marinada od brašna i vode da sos dobije gustinu. Tu je Giza Kajčić dodala da je ovaj sos dobar i sam ko ručak, il uz pečenje. Kad smo je pitali šta kod kuće kuva od stari bunjevački ila kazla je da kuva sve, a najradije popržene gumboce. Oni se prave od krumpira i brašna, da budu sitni, a kad se skuvaju poliju se zaprškom od crnog luka, masti i sitne paprike. To ilo se dobro slaže s paradičkom čorbom.

Za valjuške sa sirom **Klara Kujundžić**, iz Male Bosne, je kazla da su zdravo stari bunjevački recept.

– Tisto se zakuva sa mlakom vodom i razvuče rukom, a onda se metne sir i rukom se isiče na valjuške. Kada se skuvaju u vodi, izvade se i pospu sa uprženom prezlom.

Pokljukuša čorba **Ane Vojnić Kortmiš,** iz Đurđina, je nagrađena ko najautentičnije ilo na festivalu. Evo kako ga je Ana napravila:

– Zakuvam tisto ko za nasuvo jel za čorbu, i mamuzom zasičem kockice koje metnem u lernu da se peku. Skuvam čorbu od jednog peršina, jedne šargaripe, jednog krumpira i jednog luka, i kad je gotovo onda se zaspe sotim pečenim tistom, i malo zaprži. Čorbi se doda skorupa, a moji više vole skuvanu paradičku, pa ko kako voli.

Najstarija kuvarica na festivalu bila je osamdesetpetogodišnja **Vita Horvacki,** iz Šandora. Njezina prazna pogača za koju Bunjevci znaju kasti pogača s božjom milošću, posebno je ilo vridno pažnje. Detaljno je opisala kako je ona opravi.

– U po litre mlika metnem kafenu kašikicu soli, dvi do tri supene kašike šećera, i masnoće, kad se rastopi da

Tamara Babič i „Sledbenici Tumbas Pere Haje"

Špalir za doček

prikrije mliko. To ugrijem tako da ne peče prste, a onda dodam dva jajeta, jedan kvas i brašno. Zakuvam mekano, a tisto se onda diže po sata na vrućem. Na siniji tisto razvlačim rukama, ne oklagijom, pa se još polak sata diže. Namažem masnoćom, zavijem i pomažem jajetom el masnoćom, i opet je držim da pogača naraste još jedanput kolika je bila, pa tek onda metnem da se peče.

Ko što smo već kazali, **Kata Tikvicki i Emera Poljaković**, iz Tavankuta, su kuvale taranu sa friškom divenicom. Ona je naranila goste festivala, al i dobila sve pofale. Svako je mogo vidit kako su kuvale, jedino nisu **mogli** vidit pripremu - pravljenje tarane.

– To smo prije nikoliko dana napravile, tako kako su naši stari pravili, prvo zakuvali tisto od brašna i jaja, a onda ga sitnili na rešeto. Eto, tu smo ga doneli u džačiću. A taranu je jednostavno skuvat, očistiš luk i krumpir, nakrižaš i metneš na mast i dodaš sitne paprike, a onda taranu i divenice.

A listića, tako poznatog kolača-gricalice u bunjevačkoj kujni bilo je na više štandova. Listići **Marije Bagi**, iz Stare Moravice, su u stvari, bili široki rizanci isičeni radlom i nagužvani na ruku tako prženi na masnoći, al se prave i naki kako njim ime kaže u obliku lista.

– Od jaja, brašna, malo soli i šećera umesi se tisto, razvije se ko za supu i isiče sa mamuzom, a onda mota na ruku i meće u vrilu mast da se peče. Kada je gotovo pospe se pra šećerom i ide se posli ručka.

Nasuvo s krumpirom je omiljeno ilo mnogi u ovom našem kraju, i ne samo Bunjevaca. Nuz njeg se kadgod obavezno kuvala i krumpir čorba. Na festivalu smo ovaj recept mogli proverit na štandu **Cilike Gilice**, iz Subotice.

– Zakuva se tisto, isiče na trouglaste rizance i skuva u vodi. Posebno se skuva krumpir, a posebno poprži crni luk sa crvenom paprikom, i onda se sve sjedini. Čorba se kuva od te iste zaprške i krumpira koji se odvoje od nasuva.

Na štandu **Stipana Babića** iz Bajmoka zabilužili smo još jedan stari recept. To je užna od zlatne čorbe sa pileškim mesom i rizancima. Posebno se ide čorba, a posebno meso i to nuz kuvani pirinč el sa sosom od crnog luka. E, baš taj sos je kadgodašnje ilo posebno interesantnog ukusa. On se ide s mesom, el sam s kruvom.

– Na masnoći se poprži brašno sa sitno nasickanim crnim lukom, a onda se doda malo supe i još se malo kuva. Zakiseli se na kraju, i to sirćetom iz kiseli paprika el feferona, što sosu daje pikantan ukus.

U sali KUD-a „Jedinstvo-Eđšeg" bili su postavljeni astali ua užnu, al i astali sa takmičarskim užnama. U čoši sale je bila uređena i bunjevačka kujna, u kojoj su se našli stari, originalni predmeti, od astala sa stocovima, do šporelja i sudi.

Udruženje žena Tavankuta je na jedan od astala pripravilo risarsku užnu: pivčiji paprikaš, samun kruva, vino, dunc od višanja ko salatu, i bundevaru. Udruženje građana „Bunjevačko kolo" iz Sombora, se pridstavilo sa svečanom nediljnom užnom: prisnac, zlatna čorba sa kuvanim mesom i sosom od paradičke, parikaš sa pirinčom, jagnjetina s duncom od šljiva i zerdelijama, vino i pogača s orasima i makom. Restoran „Majkin salaš" je pripravio disnotorsku večeru: disnotorski paprikaš i krumpiraču sa hurkom, divenicom i svinjskim rebrima. Nuz pečenje se služi dunc od šljiva i brisaka i kisela paprika i krastavci. Desert su pogača i fanki. Ko poseban specijalitet u ovom restoranu ističu vino od jabuke. Aktiv žena Udruženja penzionera Subotice su za nediljnu užnu skuvali i metili na astal frišku čorbu, sos, pirinč, praznu pogaču i listiće. A Marija Bošnjak iz Male Bosne je pripravila večeru za Badnje veče: gra čorbu zaprženu s maslom, nasuvo sa sirom i makom, pečenu ribu i božićni kolač. Nuz to su na astalu bili med, bili luk, orasi i jabuka.

Gostivi je bilo i iz Mađarske. **Ana Šibalin Bajaji** je došla iz Gare, pozvali su je prijatelji iz Bajmoka. Bila je puna lipi riči o festivalu.

– Nas je zvao Marko Beretić, njegova žena je Garkinja. Oni nama dolaze na bunjevačka prela u Garu. Mi smo prvi put ovde i sviđa nam se što smo vidili naša bunjevačka ila. Probali smo ih i mogu da kažem da i mi tamo tako kuvamo – priča Ana na odličnom bunjevačkom jeziku. **– Mi smo Bunjevci i kod kuće tako govorimo. Moj muž je Mađar, pa onda pričamo i mađarski. Inače, on je Budimac, a njegov otac je još bio Bunjevac. Ja sam pohađala srpsku gimnaziju u Budimpešti i tamo sam naučila književni jezik, a kada sam došla natrag u Garu onda sam sa našim Bunjevcima govorila bunjevački. Pravo da vam kažem, najviše su mi se na festivalu sviđali žganjci. Mi tako pravimo valjuške, pa sam pitala kaka je razlika. Kazali su mi da se valjušak pravi od žitnog a žganjci od kuruznog brašna. Sviđaju nam se i listići, i to pravimo**

Aktiv žena Subotice: Matilda Slepčević

Svečano postavljen astal

kod kuće, ko i kifle iz bunara, samo se one kod vas zovu bunardžije. Sve nam se sviđa, ljudi su jako prijatni. Družile smo se sa ženama iz Tavankuta. Mi imamo izvornu bunjevačku nošnju i to smo pokazali na jednoj izložbi u Gari, ko i u Kečkemetu di takođe ima Bunjevaca.

Iz Mađarske je došo i **Mijo Mujić**, iz Baje.

– Malo je rano da se priča o ilima. Prvi put sam ode, muzika i folklor su mi se sviđali, ko i rakija, al ilo još nisam probo. No, dobar miris obećava dobru užnu.

Odličan potez organizatora bio je izdavanje kuvara bunjevački ila koja su prikazana na lanjskom festivalu. Kuvar se pojavio na festivalu, di se i prodavo. Prvi komentari lipo zvuče. I mlade domaćice mogu iz njeg naučit nika ila kuvat, a kako ona izgledaju mož se vidit i na fotografijama. **V. M.**

ODRŽAN KONCERT BUNJEVAČKOG KULTURNOG CENTRA U TAVANKUTU

ORILA SE PISMA I KOLO U TAVANKUTU

Bunjevački kulturni centar iz Tavankuta prija četiri godine pristo je sa radom, utišala se muzika, zastali koraci u folkloru. Kako se obično kaže, dogovor kuću gradi, tako je i tavankutski BKC počo litos ponovo radit nuz podršku sela i roditelja čija dica vole folklor.

Svakodnevne probe

Svakodnevne probe i zalaganje urodilo je zdravo brzo plodom. Koncert koji je održan 26. avgusta u Tavankutu bio je dokaz da se puno tog mož postignit samo ako se oće.

Dubravko Godar potpridsidnik društva kaže nam da su dica koja su kadgod igrala jedva dočekala da se okupljaje na probama, a pridružila su njim se i dica koja nikad nisu igrala. Tako da sad na svakodnevne probe dolazi 35 – 40 dice. **„Za nošnju se snalazimo”**, kaže sagovornik, **za sad nam pomaže subotički BKC sa svojim pridsidnikom i koreografom Miroslavom Vojnić Hajduk – Maračom. No, nada uvik postoji da će se skupit nošnje, jel svugdi postoje dobri ljudi,** zaključio je gospodin Godar.

Zadovoljstvo je radit s dicom

Koreograf i pridsidnik tavankutskog BKC-a, Željko Stantić, je srićan što su posli samo dva miseca smogli snage da održe za Tavankućane koncert.

„Zadovoljan sam s dicom koja su poslušna i savisna. Ima ji od jedanajst do osamnajst godina starosti. Četri nove koreografije su dica savladala. To je za svaku pofalu, jel počeli smo od nule, al nećemo ostat samo na folkoru. Trudićemo se da što više seoske dice privučemo da nauče slamarsku tehniku, da glume, zaigraju ritmičke igre”, kaže Željko.

Tavankućani ispunili salu u domu

Sala u tavankutskom domu ima oko 300 mista. Sve je bilo puno i još je nji oko 50 stajalo okolo. Bilo je dva sata prilipog programa u kojem su učestvovali osim dice, i veterani BKC-a. Svoje umeće u igri pokazali su i neumorni igrači „Sefira”, a njevi članovi su svi oko 70 godina. Dičica iz osnovne škule ritmičkom igrom oprostila su se od svoje učiteljice Zorice Lučić.

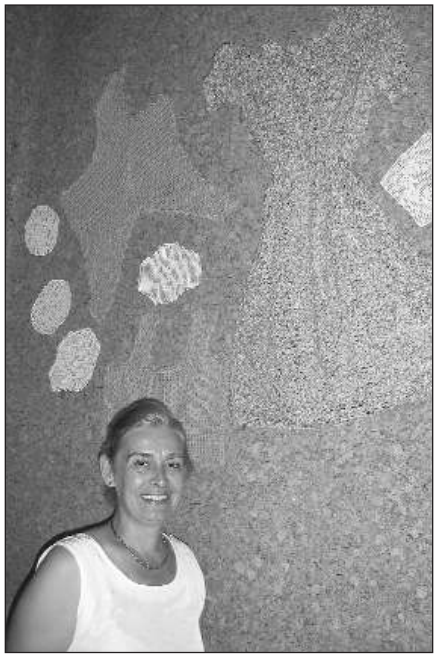
To veče nastupili su još Tamara Babić i Milan Novković.

Tako je tog 26. avgusta prošlo vrime dvo-satnog programa. Svi su bili zadovoljni, a i to je lip primer da se naša dica sklone sa sokaka jel tamo ništa lipo neće naučit.

Marija Horvat

ANA KOPILOVIĆ PRVOM SAMOSTALNOM IZLOŽBOM OBILUŽILA 30 GODINA BAVLJENJA RUČNIM RADOM

SLAMA I KONAC INSPIRACIJA

Ana Kopilović i deo njene kolekcije

Sa izložbe povodom tridesetogodišnjice bavljenja ručnim radom

Ana Kopilović (48) domaćica je s diplomom trgovca, i još mama tri ćeri. Uvik nasmijana, mada joj u životu baš i nije lako. Sva svoja interesovanja i sposobnosti svela je u koristan hobi a to su ručni radovi. Voli divanit o vrimenu koje provodi dok stvara lipe radove.

Geni na dida Stipana

Ana je imala vrlo vridnog i sposobnog didu Stipana, koji je od „ničeg" znao stvoriti „štogod", pa je tako za jedan Božić ispleo božićnu granu od slame. U maloj ditinjoj glavi, sića se Ana, to je bilo zdravo veliko. Komadić drveta, gvožđa, drota, za didu je bio korisan, nikad ništa nije bacio, već bi uvik od tog štogod pravio. Geni su čudo, pa je i Ana majstor za sve, na dida Stipana.

Prvi rad poklon mami Mariji

Ručnim radom Ana se počela bavit još sa svoji 10 godina. U trećem razredu osnovne škule kod učiteljice Ljilje Tulenčić dica su pravila za svoje mame poklone za 8. mart. Sagovornica se sića da je s križićima na panami izvezla salvetu. Slideći rad bio je paun izrađen na uzgljančici, a onda cviće s križićima izrađeno na ruvu i bluzi, u stvari na pridnjicama. I tako, kad ručni radovi uđu u krv nema stajanja već samo napridovanja.

Ana na VI etno festivalu

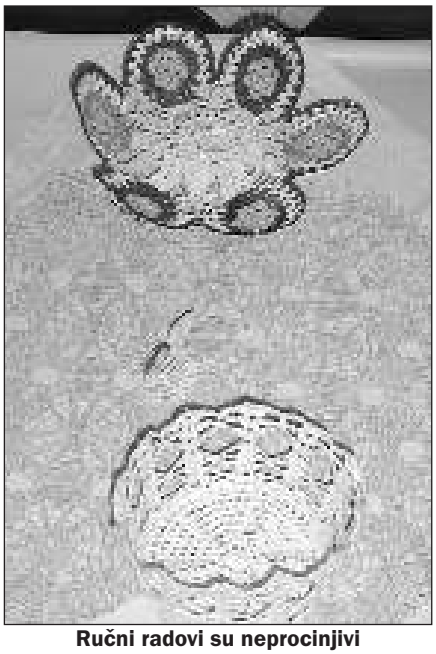
Prija 8 godina Ana se počela bavit radovima u tehniki slame. Obično se počima s malim stvarima, ona je prvo napravila kotaricu i škatulju za đinđuve. Prva slika od slame bila je „Čobanin", a druga njoj draga slika je „Majski dan" pa je metnila na svoju vizit kartu tu sliku. „One ukrašavaju zid moje sobe i nema ti novaca za koje bi i prodala", kaže sagovornica. Divanila sam s njom i ovo bilužila nuz šum plave fontane di je Ana imala svoj štand sa radovima od slame na VI etno festivalu, koji se dešavo od 22 do 26. avgusta na prostoru oko Gradske kuće u Subotici.

Prva samostalna izložba

Ana je član Gerontološkog kluba „Centar I", di je 27. avgusta imala otvaranje svoje prve samostalne izložbe radova u tehniki heklanja. Izložila je oko 30 radova, bilo je od čipke, čaršapa, razni ukrasa, „obučeni" jaja u čipke, marama, bluza, sukanja, ruva. Ana kaže, da su to sve unikati.

Izložbu je otvorila Giza Kajčić, članica gerontološkog kluba „Bajmok", a veče je ulipšala Sofija Gerdijan deklamovanjom svoje poezije.

Ana se pokazala ko prava domaćica, pa su gosti posluženi kolačima ko-

Ručni radovi su neprocinjivi

je je sama ispekla. Ovo je bila još jedna pripovitka o našoj Subotičanki, Bunjevki, vridnoj ženi, koja kaže da još kod kuće ima ručni radova za kakugod drugu izložbu. A vrimena ima da svoje inspiracije, hobije i umića prinese i na svoje ćeri. I one polagano kreću maminim stopama, radeć ručne radove koje za početak rado poklanjaju prijateljima. **M. Horvat**

KUVANJE JE OBIČNO POSO ŽENE, MADA I MUŠKARCI VOLE UZET VARNJAČU U RUKE

ŽENE SU UVIK KUVALE

Sve „izgleda" teško … Današnje domaćice relativno malo vrimena provedu za šporeljom u odnosu na žene prija 50 el 60 godina.

Današnja domaćica stane prid šporelj, pa ako je on na gas jel struju, okrenu puce i već mož počet kuvat. Koja ima „Zepter" sude ta mož otić na pecu el u dućan a užna se krčka.

… al bilo je i teže… U vrime mog ditinjstva majka i mama su ložile u ziđan šporelj. Prija kuvanja skidale su se platne i karike da bi se odstranila gar. To se čistilo guščijim krilom a ako je tribalo šporelj se i lipio žutim blatom iznutra. Spolja je bio umazan pa i umolovan. Kad se propalila vatra zavisilo je odkaleg duva vitar, pa ako nije bio dobar cug, zaklopcom od laboške se mavalo isprid vrata a nuz to bome se i pušilo. Tribala su bit suva drva i čutke a i novine za potpalu su se šporovale. Zimi je bilo dobro kuvat, a liti baš i nije.

Ovo je bio uvod za pripovitku koja slidi.

Ana je skuvala najbolju papulu

Ana Vojnić Kortmiš (68), domaćica iz Đurđina čija „bunjevačka zdila" vam se nudi iz broja u broj „Bunjevački novina", učestvovala je na II Festivalu bunjevački nacionalni ila u Bajmoku i osvojila I misto u kuvanju tradicionalni ila. Kuvala je pokljukušu čorbu i papulu, koju je služila sa salatom od krastavaca. Sagovornica kaže da je skuvala otprilike za desetak osoba, al je ilo brzo prošlo. Papulu koju je skuvala servirala je u zdravo starim pladnjevima, koji su, kako je kazla, dobrim stariji od nje.

Kako se kuvalo kadgod, a kako danas, kada umisto loženja samo okrenemo puce, metnemo „Zepter" lonac, a užna se sama kuva

Počela kuvat kad je bila dite

Ana se ne sića tačno, al misli, da je prvo ilo koje je skuvala bio krumpir paprikaš (brez mesa) s valjuškama. Godinama je kuvala u svatovima. Minja se vrime, pa se i salašarski svatovi prave po kafanama, a tamo ima kuvarica. Iđe Ana kuvat na krštenjima, podušama. Sića se kad je prija nikoliko godina išla grupa žena iz Đurđina u Novi Sad, isto na Festival ila. Tamo je sagovornica kuvala 150 litara tarane s divenicom. Taranu koju je onda kuvala sama je napravila kod kuće. Za novce koje su dobili za prodatu ranu na tom Festivalu za đurđinsku škulu kupljen je prvi kompjuter.

Ana voli kuvat, a najviše voli ist paradičkom čorbu, pilećije meso a od kolača pogaču s makom, višnjama el sirom.

Kad je bila familija na okupu za cilu nedilju se znalo šta će se kuvat. A to se moralo i pojist, ako kogod nije tio štogod ist bilo bi mu kazano „poljubi pa ostavi". Ana se zdravo obradovala prvom mistu. Drago joj i što se čeljad prijavljiva na Festival i što se čuva tradicijia bunjevački ila, jel kaže ne triba zaboravit ranu na kojoj smo odrasli.

Marija Horvat

IZ ŽIVOTA BUNJEVACA

RAKIJARE I VERIDBA, KORAK PRID VINČANJE

Kad je došlo vrime mladima za ženidbu i udaju, a pošto su mladi iz istog sela el šora zajedno provodili mladalačke dane, družili se išli zajedno u kolo, na skupštinu i prela, bili su zdravo blisko jedni s drugima. Volili se al ko braća i sestre, pa je bio vrlo ridak slučaj da se uzmu parovi iz istog mista. Za veći god su išli u varoš, di su se mladi viđali s mladima iz drugog sela. Viđali su se prid crkvom, na Korzi, u kolu i na zabavi. Tako su se mladi upoznavali jedni s drugima, al nisu mogli za kratko vrime procinit jesul jedno za drugo, pa nije bilo lako nać dobrog doživotnog druga. Jel zbog brzog odlučivanja bila je izreka: naglo vinčanje dugo kajanje. Pa ako ne izaberu dobrog životnog druga to se otkrije posli a onda je već kasno. Stariji su to dobro znali, jel su tu škulu života prošli, da u ljubavi mladima padne mrak na oči i zavrte pamet jedno drugom, pa onda nit vide nit čuju. Čerez tog je i postojala izreka: Što momak uveče obeća curi to ujutru ne važi.

Roditelji pomagali

Zato su se roditelji paštrili da pomognu izabrat para svom ditetu. Momkovi su se bojali da njim se sin ne zavede za makar kakom curom, pa da je dovede za uskočkinju. A volili bi da cura bude dobra što će doć u kuću. Jel kaki bi bio život zajednički s kakom linčinom, el ako je zdravo tisnog nosa pa da joj svašta smeta?

Roditeljima je bila želja da svoju dicu što bolje udome, a isto tako je bilo važno da su pretelji tilesno i duševno zdrava čeljad, da unučad ne bi naslidila kaku bolest. A od svega su se najviše bojali da se ne orode s čeljadetom koje ima kaku falingu, da nije šašavo, herlavo, kljakavo, malo gluvo el pijano i dr. Da bi otklonili svaku sumnju u tom njim je pomogla cenzarka. To je mogla bit razgaljena i pametna žena koja je poznavala tušta svita sa svi strana. Ona je bila uvik dospivena nediljom prid crkvom, na peci el na vašaru, kad ide gledat svatove el digod na stanici. Svudan je vrebala čeljad od koji je tila štogod doznat za koju divojku el momka. Znala je započet divan sa ženom od koje je tila štogod ispitat. I ako je dobro znala al prvo je pitala odkaleg je, šta ima tamo novog i ko su joj komšije, a uvik je zgađala da prvo pofali ženu s kojom divani na primer, kako ima lipe cipele, kako joj ruvo dobro stoji i da je čula kako je zdravo vridna. Onda je pitala jel pozna tu i tu čeljad, a ova kaže

Mlada Bunjevka

kako ne bi poznavala kad smo komšije. Cenzarka onda počme divan, kaka su to čeljad i kaki njim je sin el ćer. Počme ji zdravo falit el kudit, a ova je ispravi da to nije tako ta ja nji znam dobro kad sam njim prva komšinica.

Kako se još od drugi raspita dok tačno ne ispita šta je zanima. Roditeljima je bilo važno da njim udomljena dica budu srićna, pa da na miru mogu zaklopit oči na kraj života. U kadgodašnje vrime je vinčanje značilo zajednički život do smrti, pa je bilo važno ko će s kim i kako provest cio život. Kadgod se nije moglo ni pomislit da se čovik i žena rastanu.

Cenzarke za lakšu prošnju

Roditeljima je cenzarka bila od pomoći da lakše odluče da zaprose divojku za snaju, el da prime rakiju za ćer. Cenzarka je dobila svoju plaću po dogovoru jel su od nje doznali šta nji zanima. Sad su se lakše odlučili da odnesu rakiju kojoj curi. Rakiju su obično nosile dvi vrimešnije žene iz rodbine a zvale su se rakijare. Divojke nisu mogle bit rakijare. Domaćini spakuju poklon u lipu veliku maramu. Metnu bilu svilenu maramu za glavu, dvi bile maramice jednu bocu rakije a drugu bocu slatke rakije jednu lipu veliku rumenu jabuku u nju zadiju zlatni, srebrni i bakarni novac, a veće gazde i dukat. Išle su na koli, pa kad dođu prid kuću pozdravile su sa: „ Faljen Isus, jestel radi gostima? A domaćini bi kazali: „Amen uvik, dobrima jesmo u svako dobo".

Rakijare bi pitale jel imadu divojku za udaju, a mama bi kazala: „Imamo, i divojačka vrata su otvorena. Sad ji uvedu u čistu sobu di posidaju a rakijare metnu bućur na astal pa kažu: „Pozdravili su vas naši stariji, pa kažu ime i prizime momkovi roditelja. Mi smo doneli rakiju za vašu divojku, i kažu joj ime, jel ako imadu više cura da se zna kojoj su doneli rakiju. Pogledaju divojku pa kažu: „Divojka vam je lipa, al ni momak nema mane. Ne karta se, nije pijanac. Ne zato što je naš, ta dobar je ko komad kruva. Ima koji su pitali koliko imadu lanaca zemlje i koliko ima braća i sestara. A di koji nisu pitali za zemlju, važno njim je bilo da je momak dobar i vridan i da se sviđa divojki. Rakijare odu a poklon ostave. Posli dođu komšince da vide šta je dobila u rakiji. Ako se neće divojka udat onda kogod od sutra dan odnese rakiju i vrati je domaćinu. A ako prime rakiju onda kogod ode i kaže da jave kad će doć da zapiju divojku. To je bila veridba. To su išli momkovi roditelji i ako su imali oženjenog sina el udatu ćer i kaka teta. Đuvegija nije išo na veridbu. Domaćini ji lipo dočekaju. Nazdrave s rakijom što su donele rakijare. Dogovaraje se oko darovine i kad će bit svatovi. Sad uđe i divojka lipo obučena, gologlava, poljubi starije u ruku a mlađe u lice, a oni je darivaju novcima i dadu joj verenički prsten da se zna da je verena.

Jedna, el više rakija

Mama pokaže štafir što su pripravili divojki ruvo. Za vinčanje ruvo su kupovali svekar i svekrova, pa kako kupe u takom će odnet snašu. Bilo je momaka kojem je bilo dosta jedna rakija da se oženi a ima koji je moro slat više rakija, što bi se kazalo, dok ne dođe do suđene divojke. Ako se cura uda u malo gazdačkiju kuću a mama je volila da joj ćer bude viđenija, znala je kazat čoviku: „Ajde da mi našoj curi kupimo dukate, a on bi oma pito koliko to košta. A žena kaže: „Zna se, lančić s dukatima, lanac zemlje a čovik bi kazo: „Šta će joj dukati sad kad se udaje. Ja ću joj bolje dat lanac zemlje od čega će oma imat koristi. Kadgod se rakija nosila u bućurima, posli u verenički koteričama, a u novije vrime u lipim vereničkim škatuljama.

Ana Vojnić Kortmiš

SIĆANJE NA KADGODAŠNJE OBIČAJE

OKO ZEMLJE JE UVIK BILO POSLA

Prošo je avgust misec i tu je bilo najviše svečanosti i slavlja. Završavaje se proštenja i dužijance po Crkvama. I to je vrime odmora posli vršidbe žita. Onda je kanikula a to su najveće vrućine u godini. Septembra miseca se skupljaje i beru plodovi sa zemlje, a naši su preci to sve radili ručno. Mak je već obran, povađen je luk bili i crni i ostavljen za zimu. Ujtru, dok ima vlage čupo se gra i donosio na salaš, pa se na ravnoj zemlji raširi da se suši. A sutra dan se mlatio vilama, dok sve mavune ne popucaje a gra ispadne iz nji. Onda se gravovina vilama pokupi i odnese u guvno. To je bila rana za ovce. Gra se pokupi, izvije i propušti kroz rešeto da se lipo očisti, pa se digne na tavan sušit. Sad počima zrijat i cincokrt. Kad izraste i počme rast glavica stoji upravo, a kad počme cvatat svaka se glavica okrene suncu. Milina ji gledat na velikoj njivi od prve do poslidnje svaka glavica je okrenuta suncu istoku. Nikaki viter ni oluja ji ne mož okrenit na drugu stranu. Zato su ga i prozvali sunco – kret, jel od svi biljaka što rastu žito, kuruzi i sve drugo, nakrivi se di ga viter savije. Kadgod su cincokrt muškarci s motičicama sikli stabiljike i mećali u snopove, a žene su nožovima sikle glavice i slagale na snop sa zrnjem okrenutom doli da ga tice i vrepci ne izčapaje. Kad se sve uradi, onda se na koli odnese na salaš i metne pod kaku šupu da ne pokisne. Stabljike se povežu u snopove, pa se sadije u klupe i to se zimi ložilo u paorske peći, a glavice su izmlili da poispada zrnje, pa su ga propuštali kroz veliko rešeto slično sadašnjem selektoru, koje poljučilo nečistoću od zrna. Žene su u to vrime pravile taranu i sušile je na suncu.

A kako se pravi tarana o tim smo već pisali. Vadio se i krumpir iz zemlje. Muškarci su motikom iskopavali a žene kupile one lipe obaško i mećale u džakove, a one oštećene el zasičene obaško, pa se od nji pravila štirka. Brala se paradička, pa se kuvala i salivala u boce da se ima do nove paradičke. Mlatile se i crne šljive. Izaberu se najlipče pa se metnu u dunc, a ostale se iskalaju, samelju na mašinu za meso, pa se kuva pekmez. To su bile slatke šljive, pa se nije ni šećeralo. Kad se dobro skuva mogo je dugo ostat. Pekmez se mazo dici na kruv, a i kuvali se gumboci i peko kolač s pekmezom. Kad zdravo sazriju onda su se sušile, metnu se u tepciju pa u paorsku peć, kad se izvadi kolač da se suše u vrućoj peći.

Kad su se mlatili orasi lišnjaci i mandule očiste se od spoljašnje kore, pa se ostave da se suše da se ima kad zatriba za kolače.

Kad počima berba kuruza, to je dosta težak poso, a sve se ručno radilo. Ko nije imo svoje kuruze taj je išo kod veći gazda da zaradi kuruza za svoj josag. Obično su išli u bandi nji više. Ako je bilo 5 čeljadi onda je četvero bralo kuruze, a jedan je za njima siko kuružnu. Posli su se minjali, jel je teže bilo sić kuružnu neg brat kuruze. Ustajali su dosta rano da povežu kuružnu dok ima vlage. Kad je povežu sadiju je u klupe. Ručaje na njivi: kruva, slanine, paprike, paradičke, kiselne el sira i posli ručka opet beru. Na podne njima kogod donese užnu. Poso je bio težak pa su se dobro ranili. Raspored se znavo od prilike. Paprikaš od pileža s krumpirom, gra sa šunkom, čorba i meso sa sosom, punjena paprika. Petkom čorba od zelja i kaka pogača, a subatom tarana prazna jel s divenicom. Nediljom se nije radilo. Kad jednu njivu oberu, onda kolima nose kuruze na salaš, pa ji skidaje u čardak i to se zvalo poso u čisto. Zarada je bila kako se pogode od lanca, jel na red zavisi kaka je godina. Ako su dobri kuruzi više se i plaćalo. Važno je bilo da svaki klip kuruza ode u čardak.

SVECI U SEPTEMBRU

Svaki misec u godini ima lipotu običaja i svece koje su naši preci većma štovali neg mi danas. Mala Gospojina je 8. septembra. To je svetac kad je rođena Blažena divica Marija. Na taj dan se iđe na sveta mista na Bunariću u Doroslov, i na druga sveta mista da joj se molimo i tražimo pomoć od nje. Ona se spominje u Bibliji, ko žena obučena u Sunce, Misec joj pod nogama a na glavi kruna od 12 zvizda. Ona će satrt glavu zmiji koja se zove sotona.

Uzvišenje svetog križa je 14. septembra, to je onaj na kojem je umro Isus Krist. Naši su preci zdravo cinili i poštivali križove. Oni imućniji su dali podizat križove kod svoji salaša, el nuz put di su njive. I tu su virnici išli da se mole Bogu, jel crkve su bile samo u većoj varoši, a po selima nisu onda još bile crkve.

Kako znamo iz Biblije, iz knjige postanka, da je Sotona ušo u zmiju koja se smotala oko drveta i naveo prve ljude na gri, pa su se tako svi rađali i umirali u griju. Sve dok nije došo Isus Krist, koji je umro na drvu križa da nas spasi od grija. Zato cinimo, poštivamo i klanjamo se križu kad nuz njeg prođemo. I svako čeljade ima svoj križ koji nosi kroz život, pa nam se čini da je svakom svoj križ najteži a da drugi nose lakše križove.

Ima jedna legenda o križovima, kako se jedan stari čovik žalio Anđelu da mu je križ težak, pa da kakogod proživi život brez križa, jel mu se činilo da drugi svit ni nema križ. Anđo ga odvo u jednu dolini kudan su svi prolazili i svaki je imo veći križ od njegovog. Jedna je žena imala pijanog čovika. Jednom je umro sin jedinak. Jedan je mladić bio teško bolesan. Jednog je varala žena. Jedna žena je imala bolesno dite. Jedni su bili zdravo siroti, da nisu imali šta ist. I tako od prvog do poslednjeg, svi su imali još teže križove. Onda onaj čovik kaže nek bude kako je bilo i do sad pa odjedared nestane Anđela i križova.

Gabrijel arkanđel je 29. septembra, onaj kojeg je Bog poslo u Nazaret divici po imenu Marija. Anđo je našo di kleči i moli se Bogu. On je pozdravi: „Zdravo Marijo milosti puna! Gospodin je s tobom". Marija se zbunila, jel nije znala kaki je to pozdrav. A anđo joj kaže, da će začet po Duvu svetom i rodiće sina. Zato će čedo biti sveto i zvaće se sin Božiji. Marija kaže, nek mi bude po tvojoj riči i Anđo ode od nje.

Ana Vojnić Kortmiš

MLIKA JE UVIK BILO NA SALAŠU

Brez mlika se nikad nije moglo, ni kadgod, ni danas. Na svakom salašu je moralo bit krava muzara koje su liti pasle na ledini, a zimi su dobijale šta se već po redu za nji pripravilo. Mliko se koristilo uvik i na svakake načine. Moglo se pit friško, ima ko je volio oma popit šolju mlika čim se krava pomuze, al i uskuvano, vruće, ladno.

Osim za piće, mliko se koristilo i za spravljanje svakaki špecija. O receptima za spravljanje razni vrsta sirova smo pisali u prošlim i pritprošlim novinama, a sad vam donosimo još par ideja šta uradit s mlikom.

Skorup su naše majke redovno skupljale, a najviše su ga čuvale za kolače, pogotovo za kaku dobru pogaču nediljom. Recept za skorup nije teško naučit, uskuvate mliko, čekate da se oladi i kasnije pokupite skorup. Što je mliko masnije i skorup će bit bolji.

Što je priteklo mlika to se pridavalo, a za dobivene novce se uvik štogod tribalo kupit, najprije šećera i petroleja, el kaki materijala za ruva.

Mliko se pridaje i danas, često na sličan način ko kadgod. I dalje se nosi u kanama na biciglama, samo što se sad zdravo manje ono vridnuje. Nije ridak slučaj da salašari u znak protesta prolivaju mliko, el s njim namirivaju josag.

Kadgod se ilo ujutru vruće mliko el bila kafa, a uveče obično čaša ladnog mlika.

Slatki skorup

Kad mliko stoji 1 dan, pa se kašikom skine skorup on bude slatkast. Mož se mazat na kruv, a mož ga umutit za kolače ko šlag.

Kiseli skorup

Mliko se ostavi na mlako misto da se prosirdiči a skorup se s velikom kašikom skine. Dobro se promiša pa se pomiša sa sirom. Kad se peče prisnac el pogača a i uzlivanca se polije sotim skorupom.

Puter

Kad se nakupi više skorupa, a ne potroši se, onda se ostavi da stoji na ladnom dan – dva, pa se muti. Kadgod se mutilo ručno a sad mikserom. Kad je umućen on se sjedini a pušti **irav.** Onda se puter metne u ladnu vodu, da se opere od **irava** jel on je kiselkast. Puter se mož asnirat za kolače jel mazat na kruv.

Maslo

Ako se želi maslo napravit, onda se puter na šporelju rastopi na laganoj vatri, da ne zagori i dobijemo maslo i s njim zapržimo ilo ako je kaki post a najbolji je gra zapržen s maslom.

Skorupača

Nakupimo skorupa od uskuvanog i ne uskuvanog mlika pa metnemo na šporelj da se topi. Kad počme rumenit metnemo dvi kašike brašna razmutimo dva jajeta pa brzo promišamo da se sjedini i još malo pržimo i skorupača je gotova.

Ana Vojnić Kortmiš

RECEPTI NAGRAĐENI ILA S FESTIVALA

Papula

Jedna kila grava se opere i kuva u malo vode, mož dodat po 1 peršin i šargaripu sitno isickano. Kad je gra kuvan malo više od polak, mož metnit šunke el divenice. Gra se dobro izgnjecka i zapr̀ži s' 2 kašike masti, 2 kašike brašna i 1 kašikom sitne crvene paprike.

Čorba s pokljukušom

To je čorba od povrća. Po jedan peršin, šargaripa, luk i krumpir se sitno isickaje i kuvaje u vodi, u koju se doda i jedna paprika ucilo ostavljena. Kad se sve raskuva, čorba se zapr̀ži i u nju metne pokljukuša. A ona se tako pravi da se zakuva tisto s jajima ko za čorbu, razvije se i onda mamuzom samo malko zasiče na kockice i peče u lerni. U vruću čorbu se to tisto izlomljeno ubaci, al se ne mora kuvat već samo da omekša.

Piše: Desa Kujundžić, dipl. psiholog

ŠTA ZNAMO O UČENJU

Učenje je oblik rada. Radom čovek menja svoju okolinu i prirodu prilagođavajući je svojim potrebama. Istovremeno, on menja i sebe kao deo te prirode i postaje drugačiji nego što je bio pre učenja.

Učenje je proces koji traje celog života. Već od samog rođenja dete počinje da uči i za prve dve godine svoga života ono nauči toliko mnogo stvari što student na primer ne nauči za vreme svih svojih studija. Dete nauči da hoda, govori, trči, nauči imena stvari, njihove osobine i namenu, nauči mnoge jednostavne radnje, da otvori vrata, da se služi kašikom, češljem, nauči da se umiva, baca loptu ... A da bi sve to naučilo ono je po ceo dan „zaposleno" i po ceo dan nešto radi, kreće se, dodiruje stvari, ustvari upoznaje svet oko sebe i tako – uči. Za roditelje ono je „nemirno", međutim, kada bi mirovalo ne bi ništa naučilo. Učenje dakle zahteva rad, aktivnost.

Dete uči na više načina, u početku imitiranjem odraslih a kasnije svesno. Ovaj drugi način učenja je posebna odlika i sposobnost čoveka što ga čini razumnim bićem za razliku od životinja, jer i one uče, ali drugačije. Sposobnost svesnog učenja je najvažnija i najsloženija odlika čoveka i na njoj se zasniva učenje u školi i uopšte učenje svih složenih radnji za koje je potrebno učešće svesti.

Dok je malo, dete uči imitiranjem odraslih. Sa odrastanjem svesnost postaje značajnija, tada se uči sa ciljem i procenjivanjem i odabiranjem onoga što čovek želi da nauči. Ova svesnost se ispoljava tako što dete zna kada je pogrešilo, zna zašto nešto uči, šta je cilj učenja. Ako na primer uči brojeve ono zna čemu će mu to služiti u životu, ili ako uči Njutnov zakon on će opet znati značaj tog zakona itd.

Ovo shvatanje i razumevanje onoga što se uči je od ogromnog značaja za školsko učenje. Neka deca uče napamet ne razumevajući suštinu onoga što uče. Međutim, pravo učenje zahteva shvatanje i razumevanje onoga što se uči jer samo tako može da se primeni naučeno.

Naravno, samim shvatanjem učenje nije još završeno. Potrebno je da ono što je shvatilo dete ponavlja više puta sve dotle dok ne nauči. Jer između shvatanja i znanja postoji velika razlika. Uostalom, to svi znamo iz sopstvenog iskustva. Koliko puta smo čuli neko izlaganje, anegdotu ili šalu, pa ipak nismo u stanju da je drugom ponovimo. Još pre mnogo vekova filozofi su znali za to i govorili su da je ponavljanje majka učenja („Repetitio est mater studiozum").

Bez ponavljanja dakle nema znanja, samo ono što je dobro naučeno može da se i primeni.

Osnovni principi u procesu učenja su zapamćivanje i sećanje onoga što se zapamtilo. A da bi se to postiglo potrebno je stalno vežbanje. Ono se dobrim delom odvija spontano, samo od sebe, odnosno dete uči ono na šta ga sam život upućuje. Drugi način učenja je učenje u školi koje je organizovano, plansko, usmereno na razvijanje svih detetovih umnih i fizičkih sposobnosti. Školsko učenje ima za cilj da razvija celovitu ličnost a istovremeno svojim sadržajem učenje u školi osposobljava učenika da ranija, vekovima sticana znanja i iskustva može da primeni u svom životu i u novim situacijama. Tako se učenjem zapravo prenose stečena iskustva sa generacije na generaciju.

Danas učenje ima ogroman značaj jer zahvaljujući razvoju nauke i tehnologije čoveku je potrebno sve više i više znanja kako bi se snašao i uspeo u životu. Bez računara, znanja stranih jezika, stalnog usavršavanja ne može se zamisliti skoro nijedan posao.

Jedan deo učenja se obavlja u školi a drugi treba da se obavi kod kuće. Prvi deo obavljaju ljudi obučeni za taj posao, učitelji i profesori, a drugi deo je u većini slučajeva neorganizovan i prepušten samom detetu zbog čega je često i neispravan. To je i razlog što se sa tehnikama i metodama učenja treba bolje upoznati.

U sledećem broju: „Kako učiti bolje i uspešnije"

TENIS KLUB „SPARTAK" POLAŽE NADE U MLADE IGRAČE

TENIS U SUBOTICI SVE POPULARNIJI

Dobri rezultati naši najbolji tenisera podižu popularnost ovog sporta u Srbiji. Tako i u Subotici sve više dice želi da se bavi ovim lipim sportom

Tenis su kadgod davno igrala samo gospoda. U današnje vrime, pogotovo u našoj zemlji, on je sve popularniji. Spominju se imena: Novak Đoković, Nenad Zimonjić, Jelena Janković, Ana Ivanović... koji su u samom vrvu i ujedno postaju idoli „našoj" dici. U Subotici tenis se igra više od 100 godina, a Tenis klub „Spartak" postoji više od 60 godina.

TK „Spartak" je nedavno održo fjučers turnir iz kalendara ITF-a nagradnog fonda 10.000 dolara, a iz ciklusa „Srbija F5 fjučers". Tibor Demeter sekretar ovog kluba povodom ovog velikog događaja kaže:

– Posle duže pauze organizovali smo ovaj turnir. Sa ovim turnirom uglavnom i počinju profesionalni teniseri, jer na ovaj način mogu sakupiti poene. Ove godine veliku finansijsku podršku dobili smo od Opštine, što nam je puno pomoglo. Bilo je oko 70 takmičara iz oko 18 zemalja. Od Subotičana igrali su Denis Bejtulahi, koji je ušao u glavni turnir, a u dublu sa Reljom Fišer Dulić prošli su dva kola. Ilija Aradski je na žalost u kvalifikacijama ispao. Pobednik turnira je Goran Tošić, koji je inače trijumfovao i u dublu sa Lazarom Magdinčevim.

Kako saznajemo, popularnost tenisa je baš porasla, pa tako i mnogi roditelji zovu da se raspitaju za školu tenisa. Međutim, počinjat u ovom trenutku s treninzima i sa školom bila bi greška, jel uskoro počinje ladno vrime i neće bit uslovi da se igra napolju na terenu. Tradicionalno svake godine krajom marta miseca vrši se upis dice u TK Spartak, i onda kreće besplatna škula tenisa. Za to vrime mož se vidit ko ima talenta za taj sport i finansijske mogućnosti, pa shodno tom može nastavit dalje.

Svi u klubu se angažuju maksimalno i daju jedan vrhunski kvalitet, kako bi upravo to i dobili od budućih tenisera. U radu kluba uključeni su: **Ladislav Iršai** – pridsidnik, **Radovan Cvejić** i **Milan Vučković** – potpridsidnici, **Tibor Demeter** – sekretar kluba i treneri **Relja Fišer Dulić, Ladislav Demeter, Danilo Šakić, Pavle Feze, Branka Bojović.**

Posli dužeg vrimenskog razmaka pojavila se grupa tenisera koja obećava i koja bi za niko vrime mogla postignit mnogo, a TK „Spartak" to podržava i potpomaže – **Darija Ćatipović, Jelena Džinić, Milica Durković, Julija Ereš, Lidija Pejić Tukuljac, Vedrana Pejin, Jovana Tešić, Mona Zobenica, Bence Ereš, Danijel Juhas, Vukašin Laušev, Bojan Prčić, Andor Vaš, Davor Vujković.**

Na teniskim terenima u Dudovoj šumi sve dok je lipo vrime, a kasnije u hali i pod balonom, mogu se čut udarci reketima, skok loptica, trčanje na terenu a svakako se osića pozitivna energija.

Ko i u svakom sportu, pa tako i ove brez rekreativaca se ne mož. Nji ima oko 70-80 koji redovno dolaze. Imaje razne susrite – na primer sa diplomatskim korom, zatim sa Ministarstvom unutrašnji poslova Mađarske...

U klubu se mnogo radi i već razmišljaje o narednoj godini. Sem standardne škule tenisa imaje u planu održat jedan kvalitetan turnir, čiji bi fond nagrada iznosio čak 35.000 dolara! Zatim Evropski turnir za 14-godišnjake, tu su i domaća državna prvenstva kao u singlu, tako i u dublu, te masters turniri za desetogodišnjake.

Livia Tričko Stantić

NOVOSTI U SVITU TEHNIKE

Ko što ste već navikli, i u ovom broju donosimo novosti iz svita tehnike. Ovaj svit iđe naprid sve brže, ko što ćete moć vidit u našem tekstu.

Termoelektrični generator

Nemački naučnici su na putu da svitu ponude neobičan alternativni vid energije. Zapravo već su postignuti rezultati na tom planu. Radi se o toploti tila! Zasad je količina energije koja se „konvertuje" u elektricitet dovoljna tek za nike sitne uređaje koji troše zdravo malo električne energije.

Naučnici tvrde da su konstruisali čitav elektronski sistem koji mož funkcionisat od energije dobijene na ovaj način. Priložena slika pokaziva da bežični transmiter funkcioniše od energije dobijene iz topline dlana. Iako je jačine tek 200 milivolta.

Ako bi veličina termoelektričnog generatora bila dovoljno kompaktna, to bi se moglo ugrađivat u odilo. S razlogom, jel toplina leđa generiše znatno više toplote od dlanova. Taka bi količina energije već mogla napajat recimo ručni sat, koji bi virovatno ubrzo nakon skidanja pristo radit. Kako bilo, svakako pridstoji još dosta ispitivanja dok se ne dođe do načina da toplota tila pokreće mobilni telefon, video plejer el štogod slično.

Punjač na viter

Skupljanje energije vitra nije baš novost, postoji od ranije, al uređaj koji puni mobilni telefon dok duše vitar jeste! Tim iz britanske kompanije Orange nudi ovu alternativu

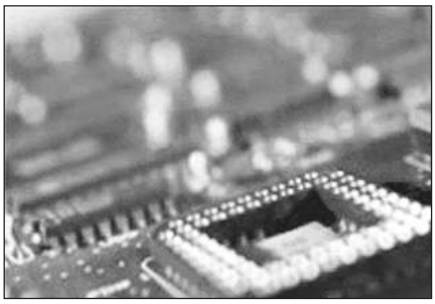

za one koji dugo borave u prirodi, nemaje redovno i stalno struje, i sl. Triba samo izmetnit propeler na čistinu di se on mož okrećat što je brže moguće i čekat da se aparat napuni. Naravno ukoliko nema vitra uređaj nije od pomoći. Al ako ste u šumi el digod daleko od urbaniji dilova zemlje, prija će vam doć vitar nego struja.

Lađenje procesora

Konvencionalni način na koji se danas razlađuju procesori sve manje su adekvatni. Kako brzina i efikasnost moderni procesora raste, tako se i povećava toplota koju oni generišu. Naučnici nude novo rišenje za taj problem, nadaju se da bi kuleri koje pokreće vitar mogli stvorit povitarac naelektrisani čestica (jona), koji bi ladili nove, moćnije procesore.

Nakon izvršeni istraživanja, naučnici su otkrili da protok ajera koji prave mali ventilatori prikačeni na procesore, poznatiji kao „kuleri", nisu dovoljno efikasni. Molekuli najbliži procesoru imaju tendenciju da ostaju na površini istog, to čini efikasnost kulera nedovoljnom za novu generaciju procesora.

Tehnologija s kojom su naučnici izašli u sustrit ovom problemu, zasniva se na znatno drugačijem načinu, na koji će naelektrisane čestice kreaćat s jednog kraja na drugi. Eksperimentalna verzija električne čestice, pa ji onda šalje do procesora, nji privlače negativno naelektrisanje, što tira molekule ajera u stalni pokret i tako poboljšava lađenje. Uvođenjom tehnologije lađenja bazirane na jonima, neće bit potribe za klasičnim načinima koju su danas u opticaju.

Trenutni rezultati istraživanja pokazivaje da će nov način lađenja povećat efikasnost za čak 250%. Tvorcima ove tehnologije još priostaje poso da postojeći uređaj smanje na veličinu koja bi se mogla uklopit u kućište računara. Izazov je u tom što smanjenje mora bit sto puta od postojećeg. Što svakako neće bit lako. Pridviđa se da će do prodaje ovakog sistema lađenja proć još tri godine. **T. K. Matković**

Piše: dr Andrija Peić Tukuljac

ŠTA TRIBA SIJAT?

Ove godine došlo je do podbačaja prinosa kod svi ratarski kultura, sotim da se u regionu Severne Bačke najdrastičnije odrazio kod kuruza. Postoje parcele na kojima uopšte nema klipa, čak se ne mož koristit ni za siliranje, jel nije izvršeno blagovrimeno, dok je bilo dovoljno vlage u biljkama.

Došlo je do globalnog otopljenja. Nezapamćene vrućine u julu i avgustu često priko 40°C u dužem intervalu trajanja, te neravnomiran raspored padavina prisudno su uticali na pad prinosa. Opravdano se postavlja pitanje šta sijat, da bi se obezbidila koliko toliko rentabilna proizvodnja?

Postoje određene biološke zakonitosti koje se moraju ispoštivat a to je plodosmina. Plodosmina zahtiva da se izbigava sitva u monokulturi, jel se tokom vegetacije lakše suzbijaju štetočine, bolesti i korovi s obzirom da svaka biljna vrsta ima svoje specifične bolesti, dilimično štetočine i korove, o čemu sad triba razmišljat pri ulasku u novi ciklus proizvodnje.

Radi adekvatne plodosmine strnjine se moraju sijat na oko 35% površina. Tokom zime strnjine obično dobijaju dovoljno padavina, pa se nuz odgovarajuću agrotehniku đubrenje i zaštitu mož obezbidit optimalna proizvodnja. Pšenica, ječam pogotovo pivski, tritikale i ovas ko i raž na piskovitim zemljištima su strnjine na koje triba računat.

Da bi se obezbidila optimalna proizvodnja mora se posijat original il prva reprodukcija simena, sa dovoljno zrna koji imaju visok potencijal rodnosti i odgovarajućom zaštitom zrna. Potribno je obezbidit adekvatno đubrenje sa NPK đubrivima, prija svega fosforom, koji je nužan u fazi razvoja korenovog sistema, a nema ga dovoljno u zemljištu, te azot u prirani tokom vegetacije. Obradu izvršit klasičnim oranjom na dubini 25 cm da bi se akumulirala zimska vlaga. U proliće izvršit zaštitu od korova a u fazi cvatanja od bolesti i eventualno štetočina.

Kuruz je naša najznačajnija kultura te je cigurno da će i naredne godine bit posijano ovom kulturom oko

40% površina. Ove godine je pokazala da se i u ovim nepovoljnim uslovima za proizvodnju kuruza nađu parcele di se mož očekivat optimalna proizvodnja. Prija svega, na parcelama di je agrotehničkim mirama, ugaranjem i dubokim zimskim oranjem očuvana vlaga, di je blagovrimeno izvršeno suzbijanje korova, di su posijane koliko toliko otporne sorte na sušu sa optimalnim riđim sklopom biljaka za ove agroekološke uslove proizvodnje, di je izvršena blagovrimena sitva. Triba obezbidit odgovarajuće đubrenje, jel su biljke sa dovoljno raniva otpornije tokom vegetacije na nepovoljne vrimenske prilike pa i bolesti i štetočine. Na kuruz triba računat jel se i kod slabijeg prinosa mož koristit za proizvodnju silaže čime se obezbiđiva zadovoljavajuća rana za prižive.

Cincokrt je najznačajnija uljarica ovog regiona. U poslidnje vrime smanjene su površine pod cincokrtom zbog napada bolesti i volovoda. Postoje otporne domaće i inostrane sorte na volovod, a mora se i ispoštivat plodosmina. Ne sijat cincokrt na istu parcelu pet do šest godina, jel su u zemljištu prisutne sorte koje pri povoljnim vrimenskim prilikama napadaju cincokrt, a u zemljištu zadržavaju vitalnost sedam do osam godina. Rišenje je i u zaštiti u fazi butonizacije i cvatanja sa nizom postojeći preparata, samo triba izvršit opremanje mašinama sa visokim klirensom, radi izvođenja tretmana u fazi cvatanja.

Cincokrt je biljka koja ima dubok korenov sistem, te lakše podnosi sušu pa ga na ovom regionu triba sijat na oko 15% površina.

Uljana ripica je biljka budućnosti jel će se koristit za proizvodnju biodizela. Poljoprivrednici su savladali agrotehniku i zaštitu uljane ripice, pa je uspišno mogu proizvodit i obezbidit optimalan prinos. Potribno je da u fazi sitve zemljište bude dovoljno vlažno kako bi došlo do optimalnog nicanja i razvoja radi lakšeg prizimljavanja. Tokom zime ima dovoljno vlage za razvoj uljane ripice i za obezbiđenje odgovarajućeg prinosa. Postoji mogućnost cigurnog plasmana te zavisno od vrimenski prilika krajom avgusta i početkom septembra triba sijat značajne površine pod uljanom ripicom.

Soja je uljarica koja zahtiva visoku relativnu vlažnost u fazi oplodnje. Pri niskoj relativnoj vlažnosti u julu odbaciva cvatove što ozbiljno ugrožava proizvodnju i prinos. Mož se sijat u vlažnim regionima i na terenima di postoje sistemi za navodnjavanje. U regionu Severne Bačke ne triba računat na ozbiljnije površine pod sojom.

Šećerna ripa spada med najrenta-

bilnije ratarske kulture. Veliki je potrošač vode, te u uslovima suše drastično smanjiva proizvodnju. Triba je sijat na terenima di ima uslova za navodnjavanje di i u uslovima suše obezbeđiva za 50% veću proizvodnju. Nažalost, na našim terenima je malo taki površina.

Lucerka je biljka koja zbog visoke ranidbene vridnosti, prija svega lako svarljivi proteina triba da se uzgaja na gazdinstvima koja raspolažu stočnim fondom. Takođe, i na gazdinstvima koja proizvode lucerkino brašno. Zbog dubokog korenovog sistema relativno dobro podnosi sušu te na ovu kulturu triba računat u ovom regionu.

Sitva strnjina

Krajom septembra, pa sve do treće dekade oktobra su optimalni rokovi za sitvu pšenice, ječma i tritikalea.

Obrada zemljišta

Na ovom regionu za sitvu strnjine korišćena je klasična obrada zemljišta oranjom na dubinu 25 cm i redukovana sa unakrsnim tanjiranjem. Pri redukovanoj obradi s dva unakrsna tanjiranja potrošnja goriva je manja za 2,7 puta. U dosadašnjim analizama postignutog prinosa i kod klasične i redukovane obrade ostvareni su isti prinosi.

Kako je ovo aridno područje sa nedovoljnom količinom padavina, zbog bolje akumulacije vlage tokom zime ko i manje zakorovljenosti strnjina smatra se opravdanom klasična obrada zemljišta.

Kako đubrit

Visokorodne sorte pšenica koje se uzgajaje na ovom regionu dobro reaguju na mineralna đubriva. Smatra se da je za optimalnu izranu biljaka potribno obezbidit oko 120 kg azota, 80 kg fosfora i oko 100 kg kalijuma po ha. Agrohemijskom analizom zemljišta od strane Agro-Zavoda utvrđen je nedostatak fosfora u zemljištu, pa se radi toga mora izvršit đubrenje NPK đubrivom 8:24:16 oko 400 kg po ha, el DAPOM el MAPOM, koji sadrže azot i fosfor a priranu azotnim đubrivom obavit u proliće.

Pridsitvenu pripremu obavit setvospremačima, a ukoliko je zemljište suvo i grudavo moraju se primenit kembridž valjci, da bi se razbile grudve i formirao stabilan oranični sloj sa rastresitim delom od 8 do 10 cm di se polaže sime.

Rokovi sitve i sitva

Optimalni rokovi sitve kod visokorodni sorti pšenice kreću se od 5. - 20. oktobra, sotim da se prvo siju kasnostasne sorte Rusija i druge, a zatim Pesma, Pobeda, Renesansa, Ljiljana i druge koje se uspišno proizvode u ovom regionu. Triba posijat oko 250 kg simena po ha što obezbeđiva 500 klijavih zrna na m^2, na dubinu 4 do 5 cm. Triba sijat original jel prvu reprodukciju dobro zaštićenog simena, prija svega od glavnice i gari, s visokim procentom klijavosti.

Prilikom sitve sime ne smi ostat na površini, a svi ulagači simena triba da siju na istu dubinu. Plitko posijano sime pojidu tice, jel izmrzne za vrime zime i ne mož formirat čvor bokorenja.

ŠAHOVSKI MOZAIK

Pripremio: ***velemajstor Nikola Sedlak***

ŽENSKA EKIPA SPARTAKA TREĆA

Na Zlatiboru u hotelu „Čigota" je od 21.8. do 1.9.2007. održan ekipni šampionat Srbije u šahu. U muškoj konkurenciji učestvovalo je dvanajst ekipa i po mnogim ocinama ovo je bio jedan od najjači šampionata. Igralo se jedanajst kola na šest tabli. Neizvesnost ko će osvojit titulu prvaka i ostale medalje, vladala je do poslidnjeg kola. Ekipa „Spartaka" bila je u jednom momentu u konkurenciji za prvo misto, a u zadnjem kolu za treće, da bi porazom, protiv Novosadskog šah kluba završili na petom mistu. S obzirom na konkurenciju i pehove koje smo imali, rezultat je zadovoljavajuć. Ekipa je nastupila u sastavu velemajstori: Sedlak Nikola, Popović Dušan, Jovanović Zoran i Đukić Nikola, zatim majstori Leskur Dejan, Popov Siniša i Nađ Heđeši Balind. Najbolje rezultate za ekipu su ostvarili: Popović Dušan i Đukić Nikola sa 6,5 iz 11 partija. Ekipni prvak Srbije postala je ekipa ŠK „ Beograd – Beopublikum"iz Beograda, drugo misto i srebrnu medalju osvojile su Valjevski ŠK „ Gorenje", treće i bronzanu medalju osvojio je „NŠK-DDOR" iz Novog Sada. Iz lige su ispale ekipe ŠK „Bora Kostić" iz Vršca, „Agronom" iz Novog Sada i „Rad" iz Beograda.

U ženskoj konkurenciji učestvovalo je jedanajst ekipa. Šahistkinje ŠK „Spartak" osvojile su treće misto i bronzanu medalju, i ako su u nikoliko kola bile i vodeće na tabeli.

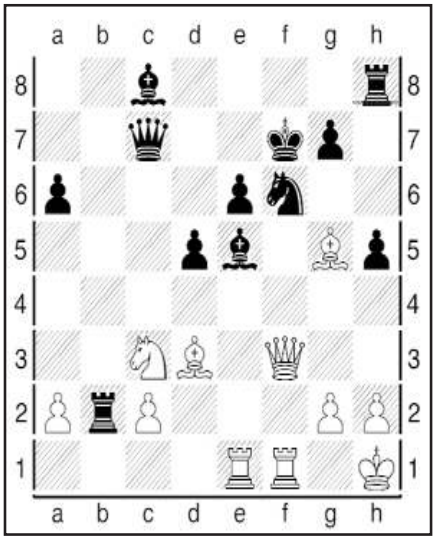
Prvak Srbije postala je ekipa ŠK „Radnički" Rudovci, vicešampion ŠK „BAS „ iz Beograda. Iz lige su ispali ŠK „Barajevo" i ŠK „Niš". Igralo se jedanajst kola, na četri table. Bronzanu medalju za „ Spartak" su osvojile Muzičuk Ana, Manakova Marija, Marić Mirjana i Stojanović Andjelija. Najuspišnije takmičarke su bile Stojanović A. Sa osam iz deset partija na četvrtoj tabli i Muzičuk Ana, Ukrajinka iz Slovenije sa 7,5 iz deset na prvoj tabli. S malo više sriće, prema snagi ekipa, moglo je još bolje.

Ovog puta izabro sam partiju mladog velemajstora Đukić Nikole, novog člana našeg kluba, čiji beskompromisan stil privlači ljubitelje šaha.

(22) Đukić, Nikola (2531) – Rajković, Dušan (2522) [B47]

SRB Team Chmp 2007 Zlatibor (7.4), 28.08.2007

1.e4 c5 2.Sf3 e6 3.d4 cxd4 4.Sd4 Sc6 5.Sc3 a6 6.Le2 Dc7 7.0–0 Sf6 Ovo su uvodni potezi u Paulsenovu varijantu sicilijanske odbrane za koju velemajstor Rajković sa crnim figu−rama va i za velikog poznavaoca. **8.Kh1** Profilaktički i koristan potez. Ideja je f4 nakon čega bili kralj ne bi bio izlozen napadu po dijagonali g1–a7. **8...h5** Ovo je riskantan potez, jel crni nije završio razvoj. **9.Sc6 bxc6 10.f4 d5 11.exd5!** bili ispravno otvara poziciju. **11...cxd5?** Crni ne osića opasnost i potpada pod opasan napad. [Bolje bi bilo 11...exd5] **12.f5!** Đukić odlično igra na inicijativu i otvara još jednu vrlo bitnu liniju za napad, a to je f linija. **12...Ld6 13.fxe6 fxe6 14.Lg5** Sad se vide nedostatci poteza h5.Crni kralj je osto nezaštićen u centru i zaosto je u razvoju. **14...Le5 15.Ld3**

Kf7 Praktično iznuđeno. [U slučaju 15...0–0 nakon 16.Lxf6 pada pešak h5.] **16.Df3 Tb8 17.Tae1 Txb2**

18.Sxd5! Mali taktički udar nakon čega bili ostaje sa pešakom više i dobijenom pozicijom. **18...ed5 19.♕Dd5+ ♗Le6 20.♕De5 ♕De5 21.Te5 ♗La2 22.Ta5 ♗Le6 23.Ta6 Thb8 24.Taa1 Ld5 25.h3** Nastala je tehnička pozicija, di bili ima čistog pešaka više, nuz lovački par što obezbeđiva pobidu. **25...Te8 26.Ta4! Te5 27.Lh4 Te7 28.Kh2 Te3 29.Lf2 Te6 30.Tf4** Đukić i završnicu igra odlično.Sve svoje figure postavlja na najbolja moguća polja. **30...Tb7 31.Ld4 Tc7 32.c3 Tb7 33.T1f2 Te7 34.Tf5** Sad neodbranjivo pada još jedan pešak crnog, nakon čega par−tija postaje nezanimljiva za dalje komentarisanje. **34...Kd6 35.Lf6 gf6 36.Tf6 Tc7 37.Te6+ Le6 38.Le2 h4 39.Tf4 Th7 40.Kg1 Ke5 41.Td4 Ld5 42.Kf2 Tf7+ 43.Lf3 ♗Lf3 44.gf3 Th7 45.Ke3 Th8 46.c4 Ke6 47.♖g4 Ke5 48.Tg5+ Kf6 49.Kf4 Tc8 50.c5 Ta8 51.Tf5+ Ke6 52.Kg4 Ta1 53.Th5 Ta4+ 54.f4 Tc4 55.c6 Kf7 56.Th6 Kg7 57.Td6 Kf7 58.Kg5 Ke7 59.Th6 Kf7 60.f5 Kf8 61.Tf6+ 1–0**.

Dragan Tovarišić: HOROSKOP za OKTOBAR

OVAN: Najbolji lik za vaše neraspoloženje el nezadovoljstvo, šta vas mož zadesit ovog miseca, biće druženja i omiljene aktivnosti. Ako ste nedavno raskinili ljubavnu vezu, ne pripuštajte se neveselim mislima, već nigujte prijateljstva i društveni život. Aktivnosti tog tipa nude vam mogućnost novi poznanstava kako na emotivnom tako i na poslovnom planu.

BIK: Veselom naravi i smislom za humor lako stičete simpatije, šta će vam donet korist i na poslovnom i na ljubavnom planu. U opuštenom okruženju za svoju neobičnu ideju uspićete zainteresirat osobu ključnu za njezinu realizaciju, od čega ćete obadvoje imat materijalnu korist. U ljubavi možte očekivat uzbudljive događaje u kojima ćete uživat.

BLIZANCI: Početkom miseca poslovno okruženje mož postat poprište vrlo zanimljivi događanja šta će vam otvorit put prominama koje ste dosad mogli samo priželjkivat. Žestok radni ritam neće vam u nastavku pridstavljat veliki problem, al ukućani i članovi porodice zahtivaju da njim se više posvetite, pa mož izdoć do sukoba s njima.

RAK: Bićete rastrzani izmed težnje za boljom zaradom, šta donosi i više posla, te želje da se više posvetite porodici el voljenoj osobi. Pokušaj da uskladite to dvoje biće najveći izvor stresa. Nezadovoljstvo uslovima stanovanja mož vas naves na iznenadno izdvajanje većeg iznosa za uređenje kuće el na prominu mista stanovanja.

LAV: Osićaćete se izazovno, bićete puni samopouzdanja i željni avantura čerez tog šta ćete češće izlazit pa će u vaš život uć novi ljudi. Na poslu ćete pokušat izbeć rutinske zadatke, al svakako ćete se morat rišit jednog šta vam već duže vrimena visi za vratom. Nemojte se suprostavljat osobi koja je iskusnija i uticajnija od vas. Poslušajte je i nećete zažalit.

DIVICA: Premda to ne liči na vas dopuštaćete da vas ponesu emocije i reagujete u skladu sa trenutnim utiskom, šta će vas od sridine miseca navest na prinagljene postupke i dovest u sukob s nadređenima, pogotovo ako se povede razgovor o vašoj plati. U ljubavi, zbog osićaja da dajete više nego šta primate postaćete nezadovoljni odnosom sa partnerom.

VAGA: Bićete skloni pridivit tuđe mane i virovat svemu šta čujete, pa ćete se lako zagrijat za osobu koja nije ni blizo sliki koju ste stvorili u mašti. Budite oprezni, ako je rič o tajnoj ljubavi koju morate sakrivat od javnosti el stalnog partnera. Pritisak kojem ćete bit izloženi na poslu činiće vam se nepodnošljivim, al uloženi trud pokazaće se finansijski isplativim.

ŠKORPIJA: Bićete šarmantni, zavodljivi, pa nek vas ne začudi udvaranje više osoba odjedared. Na poslu nemojte reagovat ni načije pokušaje da vas isprovocira i sazna više o vašim planovima, a poslovni pritisak ublažićete tako šta ćete se povuć u pozadinu zbivanja. Proviravajte svoje bankovne račune, jel se mož trevit da iznenada morate vraćat dugove.

STRILAC: Okolnosti na poslovnom planu će vam ić na ruku, jel će se kogod potrudit ispunit vašu želju, el će vas priporučit važnoj osobi, šta se mož pokazat ključnim u rišavanju jednog nesporazuma, pri zapošljavanju el napridovanju. Ne ulazite u sukob s autoritetima da ne pokvarite dobre aspekte. Mož vam se sviđat jedna nekonvencionalna osoba, al nek vaš odnos zasad ostane platonski.

JARAC: Bićete probitačni, razgovorljivi i znaćete kako zagrijat druge za svoje zamisli, šta će pridonit porastu vaše popularnosti u društvu, i pomoć vam progurat projekte za koje ste se nedavno zagrijali, el nagovorit nekog od kolega da umisto vas obavi zadatak koji vam je mrzak. Na emotivnom planu dozvolite voljenoj osobi da sama donese odluku i da uradi ono šta želi.

VODOLIJA: Iskrenim razgovorom sa važnim osobama el autoritetima možte rišit dileme, dobit savit, a po potribi moćete računat i na njezinu materijalnu pomoć. Budite oprezni s novcima i izbegnite donošenje dugoročni finansijskih odluka. Na ljubavnom planu prisićaćete se događaja iz prošlosti, a jedan od nji mož potaknit vašu želju za prominom.

RIBE: Straovaćete od konkurencije na poslu i bojat se za položaj, a iznenadni obrti koji vas početkom miseca očekuju samo će pojačat osićaj nesigurnosti. Nakon burnog početka, okolnosti će se u nastavku okrenit u vašu korist, pogotovo ako iskoristite priliku da nadređene zadivite svojim znanjom. Odnos s emotivnim partnerom biće napet, a mož doć i do nagli priokreta u ljubavnom životu.

Dragan Tovarišić

U K R Š T E N E R I Č I

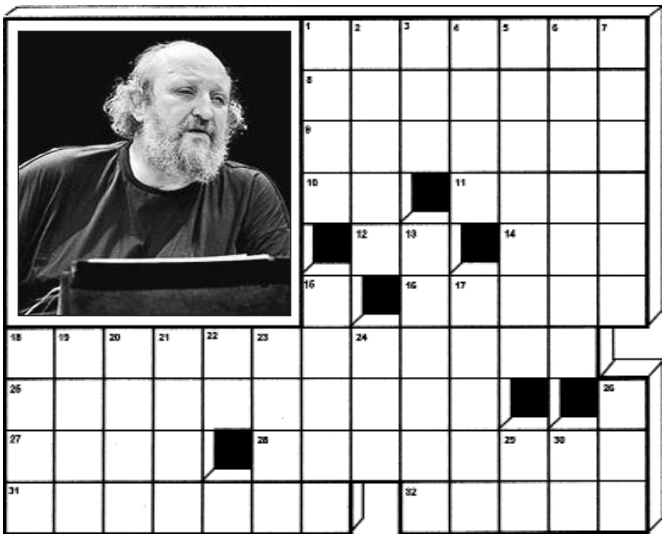
VODORAVNO: 1. Blidožuta i mrišljava smola; 8. Kadgodašnji golman, Blagoje; 9. Koračnice; 10. Prvak; 11. Grad i jezero u Rusiji; 12. Jedan pridlog; 14. Mlad konj, konjče; 16. Misto u Vojvodini; **18. Glumac sa slike**; 25. Miso, ideja; 27. Glavni grad Perua; 28. Jedan ekstremitet; 31. Kratak divan (lat.); 32. Suparnik, takmac;

USPRAVNO: 1. Nadimak glumca Karadžića; 2. Ubice iz zaside; 3. Stranica (skr.); 4. Nataša odmila; 5. Učestali događaji, iterativi; 6. Naš kadgodašnji novinar, Ladislav; 7. Načinjen od svile; 13. Službenik u crkvi; 15. Hemijski element; 17. Staro nomadsko pleme, Obri; 18. Grad u Istri; 19. Ime trkača Zatopeka; 20. Muško ime; 21. Napad; 22. Republičko viće (skr.); 23. Bolovi; 24. Postojan, koji je u životu; 26. Žalost; 29. Ultravioletni (skr.); 30. Jedan pridlog, prema.

Dragan Tovarišić

RIŠENJE IZ PROŠLOG BROJA:

VODORAVNO: mitolog, oribane, makadam, ovoliki, Kavaca, Adi, a, m, zli, kupina, ri, naporno, ajvar, avantura, Aoni, Tik tak, ciknit.

KONKURS

Služba za upravljanje kadrovima pri Vladi Republike Srbije raspisiva konkurs za više radni mista. O detaljima konkursa možte više pročitat u „Službenom glasniku Republike Srbije", ko i na web stranici Službe za upravljanje kadrovima:

www.suk.sr.gov.yu

Bilten s Festivala bunjevački ila Bajmok 2006. možte kupit u prostorijama Bunjevačkog informativnog centra, Trg cara Jovana Nenada 1/15, el poručit pouzećom (plaćate poštaru kad ga dobijete), cina je 120 dinara + PTT troškovi.

PREDAJA MALIH OGLASA TELEFONOM
024/559-011
PO CENI LOKALNOG POZIVA
Panorama oglasi
petkom na kioscima

Takmičenje pevača amatera
CityVizija
Prijave lično u Bose Milićević 1,
ili na telefon 024/670-730

103
RADIO РАДИО
I program: 103,4 MHz
II program: 104,2 MHz

